

ZAPISI IZ POMORAČKOG ŽIVOTA STARIH ŠEPURINJANA

1. UVODNE NAPOMENE

Otok Prvić (kod Šibenika) na kojemu je selo Šepurina¹ udaljen je od kopna malo više od pola milje.

Šepurinu su osnovali stanovnici *stare* Srime (naselje se nalazilo poviše Srimskog polja na poluotoku Srima²) koji su pobjegli ispred Turaka.³

Dolaskom na Prvić stari Šepurinjani nastavili su obrađivati prostrana polja na srimskom poluotoku i zbog toga su se danomice morali prevoziti s otoka na kopno i obratno, jer je otok malen i na njemu nema dovoljno zemlje (prevoze se i današnji šepurinski poljodjelci). Ne može se isključiti mogućnost da su neki žitelji *stare* Srime još dok su živjeli na kopnu, obrađivali zemlju na Prviću u svojstvu kmetova i prevozili se prema potrebi na Prvić i s Prvića kući. Možda su Šepurinu i osnovali baš ti žitelji *stare* Srime. Oni su, u tom slučaju, i do doseljenja na Prvić morali imati kakve-takve brodove za prijevoz na otok i morali su koliko-toliko poznavati vještinu »broditi se« preko mora.

Gotovo sve riječi u šepurinskom govoru koje su u vezi s veslanjem naše su, dok veći rboj onih koje se upotrebljavaju u vezi s jedrenjem, talijanskoga su porijekla: npr. *veslo*, *rusalj o' vesla*, *soha*, *voziti* (tj. veslati), *izvesti se*, *dva vesla vitra* itd., odnosno *burtižati*, *timuniti*, *poža*, *manat*, *orce*, *brac*, *inbrolj*, *lantina* itd. Iz toga bi se moglo zaključiti da su se stari Šepurinjani najprije prevozili na vesla, a tek kasnije da su »zaidrili«.

Poslije doseljenja na Prvić stari su morali postepeno usavršavati svoje znanje i vještine iz pomorstva jer »brez broda se nije moglo iz sela izajti«, a moralo se svaki dan »dojti do zemlje« koja je bila »gori na krajini« i to ne samo na srimskom poluotoku nego i u Bristaku (tereni od Vodica do Tribunja) i dalje. Sa susjednoga otoka Tijata dovozili su kamenje za gradnju kuća, a »gosposke« vinograde i maslinike na tomu otoku obrađivali su i Šepurinjani. Brodovima su morali do mlinica i valjaonica sukna na Krki, »na ribe« itd. Lako je bilo po lijepom vremenu ili kad je bio »idrenjak« (tj. povoljan

vjetar), ali često se moralo »izajti iz sela oli dojtj doma« i po »fortunalu«. Osobito »u maslinami ka' pušu jesenska juga« nije bilo lako burtižati iz Rupé⁴ (više od dvije milje) »s brodo' puni' maslin, životine i svita«.

Brodovi starih Šepurinjana bili su tipa gajete i gotovo svi dugi po prilici »o' dvaiest i je' ne do dvaiest i pet nog« (tj. od sedam do nešto više od osam metara). To su bili brodovi *na četiri vesla* i *s trokutastim jedrom*. Takve brodovi su zvali *lađa* ili *brod* (ako je bio kraći od sedam metara, zvali su ga *gajeta*). Brod je imao palubu (*škav*) samo na pramcu. Škav je zauzimao otprilike trećinu dužine broda (do »jarbora«). Ostali je dio broda bio otvoren (s koridurima duž bokova) i određen za krcanje stoke (što im je služila u poljodjelstvu, mazge i magarci) te masta, maslina, dubra itd. Na početku XX stoljeća Šepurina je imala sedamdesetak takvih brodova. Najstariji ljudi u selu kažu da je Šepurina u XIX stoljeću imala i »je'nu lađu na šest vesal« i dvije bracerne. S bracerama se po potrebi »odilo lipo do Trešta«.

Ako je muškarac bio dobar mornar, u Šepurini je osobito bio cijenjen, a reći komu da je Vlah (tj. da nema veze s brodom i morem) i danas se u selu smatra težom uvredom. Kad bi se pripovijedalo o kakvom događaju koji se zbio »idreći^{4a} u fortunalu«, nikad se ne bi izostavilo ime i pomoračke kvalitete onoga koji je u toj prilici bio »na timunu« (tj. na kormilu).

Podređeni društveni položaj šepurinske žene ogledao se i u njezinu mjestu u brodu. Na krmu su uvijek bili muškarci (s krme se upravlja brodom), a na sredini broda »mazge, tovari, ženske i alat za tršje«. Zato su vesla »na sridi« i »pri' krmu« bila »ženska vesla« (tj. u pravilu su njima veslale žene). Po potrebi su one veslale ili pomagale veslati i »na škavu«. »Na paradi« (tj. krmenom veslu) veslao je uvijek muškarac, a muškarac bi mu i pomagao. Za »žensku« nije bilo mjesta u krmu. Govorili su: »Ka' je ženska u krmu, krma je šuplja!«

Oni šepurinski težaci koji nisu imali svojega broda prevozili su se u tuđemu brodu. Tako kad bi vlasnik broda odlazio npr. na Srimu, »š nji' bi išli i 'ni ki nisu imali svoga broda«. Vlasniku broda nisu plaćali prijevoz (kao ni prijevoz »životine, brimen, maslin i smokav«), ali pod uvjetom da je to »gospodar u o' broda bilo usput«. Zato su *vozili* (tj. veslali) kad je to trebalo i pomagali »gospodar« u svemu u čemu je trebalo za vrijeme plovidbe. Osim toga pomogli bi mu »nauči« (tj. navući) brod na kraj i porinuti ga u more. Sam vlasnik broda s članovima svoje obitelji to nije bio u stanju učiniti jer na »škveru« seljani nisu raspolagali nikakvim tehničkim napravama (imali su jedino *katine*⁵ i *levu*⁶ te svoju snagu — mušku i žensku). Oni koji nisu imali svoga broda »dali bi ruku« vlasniku broda i u drugim prilikama.

Stari su Šepurinjanici bili poljodjelci (proizvodili su mnogo vina i ulja). Međutim, mnogi vlasnici brodova zanimali su se ponešto i ribolovom. Imali su »male trate«⁷ i poslije rada u polju »išli bi uvečer kikor put potegniti da se uvati za isti«. Osim male trate neki su imali mreže srdelare, a neki »palangar oli kukor drugu malu artu«. Ribari kolji isključivo ili pretežno žive od ribarstva, javljaju se u Šepurini relativno kasno — pred prvi svjetski rat.^{7a}

U prvom desetljeću ovoga stoljeća filoksera je uništila i vinograde Šepurinjana što je uvjetovalo bježanje sa zemlje. Mnogi mlađi ljudi iseljavaju se u Ameriku i Australiju, neki pak »idu navigati«, a neki se počinju baviti

ribarstvom kao glavnim ili jedinim zanimanjem.^{7b} No, donekle se obnavljaju i vinogradi američkom sortom vinove loze.

Do pojave filoksere bila je velika rijetkost da mladi muškarac »ide navigati na nave«. Od filoksere do danas broj profesionalnih pomoraca stalno raste. Neki su ostavili i svoje kosti po morima i oceanima.

Iz Šepurine potječe i nekoliko hrabrih partizanskih минера koji su u najtežim vremenskim uvjetima potajno iz mora vadili podmorske mine i demontirali ih, vadili eksploziv iz njih i dovozili ga svojim drugovima borcima na kopnu za vršenje ratnih operacija protiv okupatora.⁸

Šepurinski su se potomci naših starih gorštaka četiri-pet stoljeća tukli s morem i vjetrom i u toj borbi stjecali su iskustvo koje je jedna generacija sve obogaćenije predavala drugoj. To iskustvo kondenzirano je u pomoračkim šepurinskim izrekama i savjetima od kojih je u ovom radu zapisan, zasigurno, samo dio. Osim tih izreka i savjeta ovdje je dato i nekoliko kazivanja starih Šepurinjana o doživljajima na moru te nekoliko pogađalica, kao i nešto leksike iz pomorstva u Šepurini. Navedeni su i karakteristični primjeri stila izražavanja Šepurinjana. Na kraju su i zabilješke o »salbunariji«. Sve te vrijednosti zapisane su da bi se otele zaboravu i da bi se bolje razumio život prošlih šepurinskih generacija.^{8a}

2. BILJEŠKE O POMORAČKOM ISKUSTVU STARIH ŠEPURINJANA

Deset zapovidi mornaru

1. U brodu vaj moraš misliti da će dojt i prigode⁹ i prama tomu se ravnaj. Nije pravi mornar 'ni ki govori: »Neće dojt i prigode!«

2. U brodu valja imati sto oči!

3. Sidro je najbolji mornar u brodu, 'no vaj mora biti slobodno i pronto!

4. Ka' si u svomu brodu, nemoj se nika' nasloniti¹⁰ na 'no ča su ti drugi vezali oli učinili u brodu ako nisi prije svoji' oko' obaša oto ča su oni učinili! Ti si gospodar o' broda i u prigodi ti si za sve kriv!

5. Nemoj se činiti ki sa' ja sa', jerbo ča si ti sumpra sili vitra? Ti ne moreš nauditi ni vitru ni moru, a oni će ti dati dobro po glavi, ako nisi razborit!

6. Prije nego si izaša iz porta, vaj pogljeda j kakov ti je armiz¹¹ u brodu!

7. Ka' ti se dogodi prigoda u brodu, nemoj za to nikoga kriviti nego sebe!

8. Da ne udreš u drugoga oli da tebe ne udre drugi brod, drž' se pravila: Pametniji popušča! Ako je on Vlah oli budala, ne budi ti!

9. Kakova ti je brod^{11a} po tomu te ljudi štimaju!

10. Nemoj nika' misliti da si ti najpametniji! Neka ti je škola i 'no ča su drugi provali! Daj se svitu¹² starijih o' sebe jerbo su oni provali višje o' tebe!

Pravi mornar

Pravi mornar se najprije poznaje u fortunalu, ka' Bogu daješ dušu, a Bog je neće! U takvoj prilici pravi mornar je miran i hladan i drugima daje ko-raja.^{12a} On zna da se ništa ne more učiniti viko' i veliki' ričima.

U svakakovoj zloj prilici na moru pravi mornar u isti šekund zna zapovidati ča valja činiti, a ki je Vlah i strahljivac izgubi glavu i zabljezne se!

U 'vima našima škrapami¹³ pravoga mornara nika' neče utopiti!

Pravi mornar ne more po noći mirno spati ako uvečer nije vidiya kako mu stoji brod u portu.

Nije pravi mornar svaki ki tišči timun u ruci. Ima hi puno ki ne znaju ni konop fijumbati¹⁴ oli uzalj učiniti. Pravomu mornaru to gre o' ruke kaj u šali.

Ča se tiče broda, pravi mornar će ti za sve dati pravi svit. U njega nima *cili-mili* i *more vako more nako*, nego je *tako i tako* i ne more biti drugačije!

Kako bracijati idro¹⁵

Lako je bracijati ka' je mali vitar, ali po fortunalu ako nisi spretan, more te izvrniti kaj ništa.

Po fortunalu to se mora učiniti 'vako:

Prije bracijavaja mora da ti je sve pronto: pož¹⁶ priko katine¹⁷ i inbroj¹⁸ u ruci. Onda neka ti 'ni ki je s tobo' pusti orce¹⁹ toliko da moreš piljac uvatit ruko'. Ka' je to gotovo, potegni inbroj i piljac turni tuko' na drugu stranu. U isto vrime timuno' malo-malo požaj²⁰ (na 'nu stranu na ku si pribacija idro). Nikako ne smiš iti na orac²¹ jerbo će ti zavaliti²² brod! Ako nisi spretan bracijati na oti način oli si strahljiv, a fortunala je, ajde na orac i isprazni idro pa okreni s pomoću vesla isto kaj da burtižaš. To nije po mornarsku, ali bolje je i tako okreniti i dojtj doma, nego nika' ne dojtj.

Bracijavaje u fortunalu je najopasnije okričajje idra. Svi 'ni ki su se izvrnili ka' su bracijavali, izvrnili su se zato ča oli nisu znali kako se u veliko' vitru bracijaje oli se nisu ponašali kako pravilo zapovida. U tomu pravilu je najvažnije: pustiti orce i kalati piljac o' lantine toliko da ga moreš ruko' uvatiti. Tako ti čelo o' lantine²³ dojde gori u ariju i potpuno je slobodno. Jerbo, ako ti je čelo doli pa zadije za čako' na škavu (za sohu oli za poka-portu²⁴ oli za sidro oli za čako' drugo), a fortuna je, gotovo je, izvrniče te i more te kuča višje nika' ne vi' iti. Tako bi iz budalaščine moga izgubiti i sebe i brod i 'ne ki su s tobo'.

Po malo' vitru moreš bracijati i brez da puno molaješ²⁵ orce. Ali i po malo' vitru čelo o' lantine ti mora imati slobodan put.

Idreje s braco^{25a} u ruci

Ka' idriš s nategnjeti' konopima po fortunalu ispo' glavie²⁶ di puno refula i da su refuli kaj oganj, moreš imati čovika ki će ti stati na bracu i pronto ga pomolati da ti idro ne uvati svu silu refula. Ako dočekaš svu silu refula brez pomolati brac, ki zna kolika će ti se sila uvaliti u idro i očeš li moći toliku silu remedijati timuno'. Zato valja stati atento i ka' ti čovik tišči brac u ruci, ne dopuščiješ da se sva sila uvalije u idro. Ka' si ispo' glavie di puno zavije, more se dogoditi da ti vitar bracija idro i ako nisi pronat,²⁷ more te utopiti. Na sve valja misliti.

I u velikoj sili vitra ka' ti je nevolja pa si iša priidriti iz školja na školj, a idriš s nategnjeti' konopima, ne smiš idriti ako nimaš čovika na bracu ki će pomolavati i vatati brac kako bude tribalo. Ali bolje ti se čuvati takova idreja

da moraš tiščati brac u ruci, a nisi ispo' glavic. Jerbo to je onda dim, a ka' dimi, projdi se idreja!

Na bracu moraš imati čovika o' koraja²⁸ i ki je spretan mornar.

Idreje na crikvicu

Idriti na crikvicu oče reči idriti s malo idra, s najmanje ča možeš. To se učini tako da se uvati tercalor i još inbrolji. Tako se idri u krmu po velikoj sili.

Ka' burtižaš

U burtižaju ne smiš usinjivati brod. Ako ga usinjiješ, nika' nećeš dojtí doma (tj. doći ćeš kući mnogo kasnije). Pusti neka brod kuri²⁹ — ča bržje kuri, to te more i kurenat³⁰ manje bacaju na se, a i brod može više vitra trpiti... Ako si ga u vitru (tj. u jakom vjetru) usinija, ispraznija si idro i na prazno dojde ti jaki reful i zavalí te. Tako moreš i zagrabiti,³¹ a u fortunalu i utopiti se.

Da te u burtižaju ne prolíje, ka' vidiš da ti gre jača moreta,³² moreš malo požati da ti se moreta potkopa po' brod, da te uvati malo treso.³³ U veliko' vitru to ne smiš činiti jerbo te more zavaliti, moraš pustiti neka te prolíje. Na jaki kolap³⁴ gljedaj dojtí malo ščiko', ali s brivo' i da ne usiniš brod. Bolje je da te prolíje kaj vidrima nego ga usiniti.

U burtižaju ti brod ne smi biti improvana³⁵ jerbo ti mōre mōre potkopati provu. Upanti: čovik pijan i brod improvana — sve isto!

Ne smiš dopustiti da ti lantina lovi

Ka' u veliko' vitru i moru idriš u kvartir o' krme,³⁶ onda ti lantina lovi (čini gori-doli). Jaki je vitar, idro si spustija po brodu³⁷ i ako ti lantina ne stoji s miro', more ti se dogoditi da se čelo ingalja³⁸ za čako' na škavu i eto ti prigode. Zato ne smiš dopustiti da ti lantina lovi, nego ako idriš s cili' idro', stavi požu po' katinu i nekoliko njih ki su s tobo' u brodu neka ležu na požu i tako umiru lantinu — koliko mōru.

Ka' vataš tercalor i čeka te idriti u kvartir o' krme, vaj daj lantinu bar za jedan marafun naza'. Ako ti je idro krojeno tako da je više u intaju,³⁹ onda češ lantinu dati više naza', a ako ti je idro po brodu, onda češ je dati manje. Ka' si veza tercalor i prije nego si diga idro, učini šuštu da ti lantina ne bi lovila. Šuštu učini 'vako: Veži konop na lantinu između dva inbrolja i ako u idreju vidiš da ti lantina lovi, veži oti konop za katinu i s vitra pa ga nategni koliko je potreba da ti lantina stoji s miro'. Svašta se čovik dositi, šoli da ne upade u prigodu.

Ka' idriš u krmu po fortunalu

Ka' idriš u krmu po fortunalu, idro ti mora biti ča manje. Jerbo ako ti je cilo idro i velika ti se sila uvali u nje, mōre ti provu potkopati.⁴⁰ Zato u takovoj prilici stisni inbrolje. Inbrolje stisni i ako ti je vezan tercalor pa tako idriš s mali' mihuro'⁴¹ (oli na crikvicu), a moreš i kalati infoše i iti na suho.

Voda u brodu za vrime idreja

Upanti: ka' idriš, koliko te zavaljije vitar, toliko te zavaljije voda, ako je ima u brodu. Zato, ako u brodu imaš vode o' toga ča si zagrabija, oli ča ti je brod po vrhu rašušna, oli ča ti škav teče, a more biti i o kiše, moraš tu vodu ispaljati, pogotovo ako idriš u sili vitra. Voda je vrag u brodu. Zavali te vitar, a toliko voda i möre se dogoditi da se brod višje ne möre osvistiti. Tako nastradaš o' budalaščine.

Brod nika' ne smi biti brez palja i siča!

Ka' ti je vrbuljasta brod

Ako u veliko' vitru moraš idriti u vrbuljasto' brodu, prije nego se molaš o' kraja, nakrcaj saura⁴² da ti brod leže, ali isto ne daj nikomu timun u ruku, nego sam timuni! U vitru svaka brod ima svoju čud i tu njezinu čud niki bolje ne poznaje ča gospodar.

Nima čovika bez mane. Tako nima brez mane ni broda. Ali ka' je brod vrbuljasta, to je (tj. joj) je velika mana.

Ka' si za siko'⁴³

Ka' si za siko', u kakovoj vali oli nozdri, stoji tote dokle primajna.⁴⁴ A je li vitar ča primajna i moreš li priidriti, ne moreš znati tote u zatišju, nego se uspni na brdo oli brig o' školja i pogljedaj koliki je vitar i kakovo je more i tako češ najbolje znati more li ti brod i armiž sve to po'niti! Pogljedaj dobro kolika je sila! Pogljedaj bi li moglo još višje krešiti! O'miri dobro i nemoj se zaletiti!⁴⁵ Ako ti armiž nije sigur, stoji tote di jesi i čekaj! Svakoj sili dojde kraj!

Ako se odlučiš priidriti, prije nego se molaš o' kraja, spremi brod za veliki vitar, jerbo ako to ne učiniš, imačeš poprde!

Ka' ti ča pukne

U fortunalu ti more puknuti jarbor oli lantina, timun oli jagluta.⁴⁶ More puknuti i kikor konop oli se idro počne parati.

Ka' pukne jarbor oli lantina, skupi sve i odi niz vitar: po' siku oli u kakav porat — kako ti vitar zapovida! A onda tote razmisli ča češ činiti!

Konop ti ne more puknuti ako nije izgnjija i onda nije nikakovo čudo da ti je puka. Neče pucati ni štabilo idro. Za sve eto kriv si sam ča nisu gljeda prije nego si se mola o' kraja!

Ako ti pukne timun, upravljaj veslo' i to s jedni', dva oli tri — kako je potriba! A namisto puknjete jaglute u šekund razbi koma' pajola i snajdi se! U brodu bi vaj valjalo imati bokun sikirice jerbo nika' ne znaš ka' ti more potribovati.

Pravomu mornaru neče ništa puknuti jerbo on neče u silu s naciknjeti'⁴⁷ jarboro', slabo' lantino' oli č' drugi' ča nije štabilo. Pravome mornaru u brodu je sve u redu. Njega neče uvatiti nikakova iznenadinja.

Ka' spremaš brod za veliki vitar i jako more

Najprije imaš pogljedati je li vas armiž dobar i za vitar ki te čeka! Ako ti je ki konop di debul, okini i fijunbaj! Onda uvati tercalor i ne zaboravi dati lantinu naza'. Ako ti je potriba, učini šuštu!

Šperanca⁴⁸ neka ti je pronta i vezana za jarbor oli katinu!

Ispaljaj svu vodu iz broda!

Neka ti je na mistu sič, palj, nož i svaka stvar ka ti more potribovati u nevolji! U nevolji nimaš vrimenta iskati di je ča!

Ne zaboravi pokaportu o' škava ozdol (ispo' škava) uštabiliti, jerbo ako to ne učiniš, a burtižaš u jako' moru, oduči će ti je morete i ne šoli ča je više nečeš vi'iti, nego više nisi sigur burtižati, ako otvor kakokor ne zatvoriš da ti ne ulije u brod!

Sve obajdi svoji' oko' i onda si najsiguriji!

Gospodar si o' broda i ti najbolje znaš ča ti je u brodu debulo. To dobro prigljedaj i popravi ako moreš! Nemoj oditi u veliki vitar na rezik! Glavo' se ne rezika!

Potpiz⁴⁹

Ka' idriš po veliko' vitru u krmu, a jarbor ti nije najbolji, veži potpiz za katinu! Tako će ti jarbor manje patiti.

Ka' se diže idro, potpiz se vežije s live strane, a manat⁵⁰ i funda⁵¹ s desne!

Idro

Ka' se čini idro,⁵² uzme se pedeset i šest centimentri ispo' lantine u prvoj feri.⁵³ Onda se po toj feri kroju druge. Idro za brod o' dvaiset i tri oli dvaiset i četire noge obišno ima devetnaest oli dvaiset fer.

Ako u prvoj feri uzmeš ispo' lantine više o' pedest i šest centimetri, idro će ti biti puno u intaju i ka' se idri s takovi' idro', puno zavaljije. Više zavaljije jedan metar gori (u piljcu) nego deset metri doli. Ako staviš u prvoj feri manje o' pedeset i šest centimetri ispo' lantine, epe ne valja, jerbo će ti onda idro biti puno po brodu. Takovo idro nije lipo ni vi'iti, a š nji' brod u manjemu vitru gubi i na brzini. Ljudi su se osvidočili da je najbolje uzesti pedeset i šest centimetri.

Idro ne smi činiti drob. Pravo idro ti diči brod i š nji' si u vitru siguriji.

Ne peri idre u moru, negoka' ti je brod u mulu,⁵⁴ a pada kiša i nima vitra, odvi ga pa neka ga kiša opere i posli sunce ošuši! Sol mu ne čini dobro.

Ka' greš odviti oli saviti idro

Diko' češ po jače' vitru morati odviti za glavico' o' mula⁵⁵ (recimo, ka' po jugu parčiješ iz Srime oli Rupe), a diko' češ morati odviti van mula da te ne bi bacilo na kraj i razbilo.

Ka' odviješ u vitru, pazi da ti poža ne uteče iz ruk oli da se kolo tebe ne zamota. Či' si odvija, odi s požo' u ruci sumpra krmu i onda će je brzo privatiti 'ni ki je na timunu, vezati je i nategniti, a ti češ mu pomoći!

Ka' greš saviti, najbolje je iti na vitar i onda saviti! More se saviti i ka' brod gre u krmu, ali po veliko' vitru za savijati u krmu valja biti mlad i imati snage. Diko' češ saviti u mulu pa neka je i jači vitar (recimo, ka' idriš iz Tijata u selo po jugu). I ka' se savije, 'ni ki odrišije požu ne smi je puščati iz ruk dokle se idro ne skupi!

Kako češ di saviti oli odviti, zapovida ti to: ki vitar puše, koliki je vitar, kakov je porat po tome vitru, koga imaš u brodu za odviti oli saviti, je li blizu kraj (bi li ti moga timun uvatiti) i ki se more svega sititi ča ti je sve zapovida ud otomu. U svakoj prilici učini 'nako kako je najbolje i najsigurije! Ali najprije razmisli ča je bolje a onda tako učini!

Ka' si odviya pa ako moraš zavesti da ti brod ča prije uvati brivu, zavezi s veslo' s vitra, a ne ispo' vitra!

Šperanca

Šperacu s najmanje pedeset metri debeloga i jakoga konopa moraš vaj imati u brodu! Ča je više konopa, to bolje. Nika' ne znaš ka' će ti se na moru zlo dogoditi. Šperanca ti je za'nje i najbolje ūfaje! Niki imaju šperancu i tišču je doma! Zašto je onda imaju? Kaj ča se doma ne more glavu ostaviti, tako se ni šperancu ne smi odvojiti o' broda. Njezino je misto u brodu! Ona vaj mora biti slobodna i pronta, pogotovo ka' brod spremaš za jako more! Konop o' šperance mora ti biti složen kaj slikan i ako ti dojde do nevolje da je moraš baciti, konop će ti se onda odmotavati brez zapinjanja! Šperanca se topi u nevolji pa ako u toj nevolji još imaš nevolje š njo' (sa šperanco'), onda su ti duple muke!

Ka' si bacija šperancu, ča više pustiš kaluma,⁵⁶ to ona bolje drži. Zato ti konop mora biti ča duglji! Na tomu se ne smi ščediti!

Ka' gre nevera

Neveru ne smiš dočekati s dignjeti' idro'! To ne bi učinja ni Vlah! Ka' vidiš da je učinilo obrvu, oli da vitar pahlja oblake, oli da na krajini cesta dimi, o'ma' kalaj idro i dočekaj vitar brez idra! Pusti se niz vitar na suho i vidičeš ča će biti i ča moreš učiniti: moreš li u kikor porat oli za siku! Ne preši baciti šperancu ako ti jošče nije potriba! Ne smi se o' straha glavu izgubiti!

Ako vidiš da nima puno vitra oli da je ono najtežje prošlo i da moreš idriti, epe digni idro i idri 'namo di si odlučija!

Ako ti gre šijun vitra ispo' nevere i nimaš do ka' majnati,⁵⁷ uzmi nož nož i pririži manat neka u tren sve pade doli! Bolje tako nego s idro' dočekati silu ka će te utopiti! Brod ne smi nika' biti brez noža i on mora stati node di ga se o'ma' more najti, a ne da ga se išče di je!

Ka' si se pustija na suho i vidiš da te nosi na kraj, baci na vrime šperancu! Uvatiče ona, ne boj se! Kaj ča nećeš dopustiti da ti kokoša oči istuca, tako nećeš dopustiti ni da te more razbije o' kraj!

Ka' ti je krcasta brod

Ka' ča krcaš, nemoj nika' prirazati⁵⁸ brod jerbo kikor je prirazaje, rezika. S prirazani' brodo' moreš šoli po bonaci, prija vitra.

'Vi naši brodi nisu pokuvertani⁵⁹ i ka' su nakrcani do pasa, nisu za idriti po jačemu vitru.

U Šibenskomu konalu ka' ti je krcasta brod do pasa, a prolazi vapor i goni veliku moretu, dokle je jošče daleko, okreni provu sumpra moreti kâ će dojt i gljedaj oče li vapor smanjiti brzinu! Ako je ne smanji, dokle je na vrime, uspnj se na škov pa mu maši i viči neka smanji brzinu! Kapetan ka' te vidi punoga, smanji brzinu i brez da mu mašeš. Ali more te on i ne odočati. Zato mu moraš mahati i vikati. Vozi on kroz konal s manjo' brzino', ali za krcastu brod i 'no je puno.

Na moretu o' vapura dojdj provu' i to mirno!

Ka' krcaš karag^{59a}

Ka' krcaš karag, doli stavljjaj 'no ča je težje, a gori 'no ča je lašje! Tako ti se neče privaliti 'no ča si ukrca i lašje je bacati ako dojdeš do toga da moraš karag bacati u more.

Prije krcaja namisti lipo pajole^{59b} na lokoče⁶⁰ i onda karag stavljjaj na pajole! Nikako ne smiš karag stavljjati na pajole ča počivaju na žantelima,⁶¹ jerbo se more dogoditi da pukne tres⁶² na komu stoji žantel i onda sva 'na težina pade na dno o' broda! Ud otomu po' veliko' težino' more se ocipiti madir⁶³ na dnu o' broda i eto ti prigode! Niki su i utonili na oti način.

Karag ti ne smi smetati voziti, okričati idro i činiti sve 'no brez čega brod ne more vijazati kako valja!

Kako se vežije brod

Barbeta⁶⁴ ti mora biti štabila i sigura! Ka' je vežiješ za kolonu⁶⁵ oli za krug,⁶⁶ veži za kraj o' barbete, a onda češ namotati kolo mankulo^{66a} koliko je potriba! Moraš paziti da ne nategneš jerbo barbeta mora imati dosta laštika!⁶⁷ Ako ne ostaviš dosta laštika, u moreti i skosavici lako ti more puknuti oli barbeta oli mankul! More se dogoditi da ti pukne surgadina⁶⁸ oli podore sidro. Još je najgore ako ti pukne surgadina oli podore sidro. Onda ti möre razbiti brod.

Ka' dolaziš za kraj, pa ka' iz broda skačeš na kraj, skači s barbeto' u ruci! Ako tako ne učiniš, diko' će ti se dogoditi da češ imati muke! Recimo, u vitru ka' si skočija na kraj brez barbete u ruci, dokle se okreneš, vitar odnese provu i eto ti muke brez ke si moga biti!

Najbolje ti je brod vaj veživati su dvi barbete. Tako će ti vaj lipo stati.

Kako se surgaje⁶⁹ ka' se dojde za kraj

Ka' dolaziš za kraj i moraš surgati, ako se vidi dno, vaj pogljedaj di će ti pasti sidro! Ne smiš ga baciti node di će ti zaditi jerbo češ se posli, ka' ga budeš diza, izmučiti! Ča ga baciš dalje, bolje drži. Baciš li ga blizu krme, podorače ti, i ako je to misto na uadru vitra i morete, brod će ti tuči u kraj, a more ga i razbiti! Ako ti je surgadina o' najlona i pliva, a sidro si utopija daleko,

lako ti je mōre kikor propelo' o'kiniti i tako moreš izgubiti sidro! Zato, ako ti surgadina pliva, stavi na nju nikoliko olovnic i to po prilici svaku u razmaku o' je'noga paša!⁷⁰

Prije nego surgaš, vaj pogljedaj di češ vezati brod i sumpra 'nomu mistu di češ je vezati, ravnaš se di češ baciti sidro! Ka' bi vaj bila bonaca, onda ti sidro valja baciti upra' sumpra mistu di češ vezati brod! Sidro vaj valja baciti s vitra! Ako puše jači vitar, baci ga višje s vitra i dalje! Ako je bonaca, baci ga na 'nu stranu s ke će učiniti vitar!

Ka' potegnež sidra koliko triba, pogljedaj kako ti stoji brod, je li stoji dreto⁷¹ oli mu krma gre na livu oli desnu ruku! Ako ne stoji dreto, to moreš popraviti barbetami (ka' imaš dvi): je'nu malo pusti, drugu malo potegni — kako ti oko zapovida! Ako nimaš dvi barbete, onda to moreš popraviti da surgadinu i barbetu vežeš za mankule (za desni mankul o' krme i livi o' prove oli obratno), ali u moreti i skosavici to nije dobro, jerbo ti onda puno patu mankuli! Najbolje je ka' je surgadina priko karoca⁷² o' krme, a barbeta priko karoca o' prove.

Surdina ti mora biti štabila i duga! Do sidra stavi najmanje dva metra debljega konopa, jerbo donji dija surgadine vaj trma po dnu pa se more po oštrumu lako priglojati!

Surgavaje po' šibensko' rivo'

Po' šibensko' rivo' je dunboko i ne moreš dobro surgati ako nimaš bar pedeset metri surgadine. Node ti na puno misti mōre zaditi sidro. Zato ti je najbolje uzesti veliku stinu i nju surgati namisto sidra. Niki vežu sidro pod maru⁷³ i bacu ga. Ali sidro pod maro' slabo drži, gore nego jaka stina. Zato je bolje baciti stinu. Ako je jači vitar, stina će ti podorati (kaj sidro po maro') pa češ morati baciti sidro brez da ga vežiješ pod maru. Ali ga nikako nemoj baciti brez griplje!⁷⁴ Ako ga baciš brez griplje, pokajaješ se! Zato, ka' greš u Šibenik, uzmi sobo' konopa i manal⁷⁵ za napraviti griplju!

Ako ti je sidro zadilo, kako češ ga odaditi

Ako ti je sidro zadilo na plitko' i vidiš ga, lako je — odadičeš ga veslo', štango⁷⁶ oli spomoču kolača.⁷⁷ Diko' se brk u peči tako inkrešta⁷⁸ da se moraš puno mučiti dokle ga odadiješ. Ako je stažun lita, a da se puno ne mučiš, najbolje ti je zaroniti!

Ako ti je zadilo na dunbokomu, moraš provati kolačo'. Ali diko' se dogodi da zadije i kolač, pogotovo ako je veliki kurenat. Ako ti je zadija i kolač, okriči se okolo i skosaj!⁷⁹ Ako ne pojde, ostavi sve, veži manal i čekaj dokle okrene kurenat! Ka' okrene kurenat, more biti da ga od prve odadiješ, pogotovo ako je na braku. Ako ti ne pojde za ruko' odaditi ga ni posli promine kurenta, ne fali ti muke, a more se dogoditi da višje nika' ne vidiš ni sidro, ni kolač, ni konope! Zato, ka' topiš sidro na dunbokomu, najbolje je učiniti griplju. Tako češ biti puno siguriji da ga nećeš izgubiti.

Ka' vežiješ manal, misli na to da ti ga kurenat mōre potopiti i onda ka' se vratiš, moreš se puno mučiti dokle ga ugljedaš! Zato nemoj stavljati za manal koma' pajola oli ča bilo, nego veži čako' jačega, recimo: veliki koma'

šubra! Veliki i pravi manal ugljedaš iz daleka! Da si siguriji dojt na oto misto, uzmi najmanje dva sigura sinjala i prije nego pojdeš ča, dobro upan-tite te sinjale svi ki ste u brodu! Nemojte sinjale uzimati u preši!

U brodu vaj moraš imati konopa i šubra za manal!

Motor more traditi

Danas su brodi na motor. Ka' i' radi motor, niki se činu *ki sa' ja sa'* i ne mislu na to da i' motor more traditi. Od otomu valja misliti ka' greš uz kraj, a moreta i vitar te tuču u bandu ka nije do kraja! Da te onda trevi traditi motor, a more je jako, moreš upasti u zlo. Zato je bolje oditi malo dalje o' kraja. Tako, ako te izdade motor, moreš se na vrime snajti.

Isto tako, neka ti je brod na motor, ka' imaš pasati duglji put di će te jako more vatiti treso,⁸¹ moraš na vrime misliti da se daješ sumptra vitru, da nadjašeš more⁸² i da ga onda uvatiš po krmi! Ako tako ne učiniš, nego ideš ravno i pustiš da te more vata treso, a usri' puta vitar kreši i more nareste kaj planina, di si onda? Pa ka' bi te ud otomu još izda motor, e onda bi se upra' naboja na velikoga pauka.⁸³ A ka' si na vrime nadjaha i uvatija more po krmi, neka vitar kreši, privarija si ti njega, a ne on tebe. Pa da te i izdade motor, greš na suho!

Ča ti je motor? Vrpa gozja. More te traditi u najgoremu.

Kakova mora biti brod

Naši stari su znali ča je štabila brod. Zato su urdinavali brode jakih boko, širokoga dna i široke krme. Glave⁸⁴ i lokoče su i' bile debele i od učinjeta drva.⁸⁵ To su bili brodi za teret i čvrsti u vitru.

Ka' urdinaješ brod, pogodi se s meštro' da ne bude pojedina⁸⁶ u dnu i krmi! Ako bude doli pojidena, biče ti vrbuljasta. Danas nima idra, ali isto — ča će ti vrbuljasta brod? Priporuči mu neka bude sri'nje višine — ni visoka ni basa! Visoku brod u vitru zavaljije ako u njoj nima saura, a u plitku manje moreš ukrcati. Ni visoka ni plitka brod nisu šesne za vi'iti! Isto tako mu priporuči neka ne bude uska jerbo je bolje da je malo širja nego malo užja!

Neka su je ašte⁸⁷ i kolumba⁸⁸ o' hrasta, a glave i lokoče o' murve ako je ima! Ako nima murve, onda o' hrasta oli brista! Moru biti i o' bora, ali ne o' bora iz Bosne nego o' 'voga našega ča reste blizu mora, di je toplije. O' našega bora valja da su i madiri, a mankuli o' rakite.⁸⁹ Lokoče valja da su je u je'nomu komadu. Bilo bi dobro ka' bi glave i lokoče bile o' krivoga drva ča je samo o' sebe krivo reslo, ali danas je malo meštro ki to višje gljedaju.

Ka' ti meštar gradi brod

U staro vrime meštři bi sami zvali gospodara o' broda neka dojde poglje-dati brod prije stavljanja madiro, a gospodar ne bi uvik ni doša, jerbo je bija sigur da će mu meštar napraviti sve 'nako kako su se pogodili. Tako je i bilo. A ka' bi je gospodar iša pogljediti, onda bi najprije pogljeda ašte i kolunbu — jesu li o' hrasta, je li drvo zdravo i učinjeno i je li di napuknjeto. Onda bi pogljeda glave i lokoče, sve je'nu po je'nu — jesu li debele kako su se pogo-dili, da nije drvo zeleno i je li ka di puknjeta. Ka' bi tako gospodar sve pri-

gljeda i vidiya da je sve u redu, onda bi meštar sve dobro namaza petroljo' i ka' bi se to ošušilo, počėja bi mečati madire.

Eto, ka' si urdina brod, učini tako kako su činili niki naši stari! Ajde je pogljedati prije nego meštar počme mečati madire i ako kikor koma' valja prominiti, reci meštru da ga promini i ka' si se osvidočija da ti je sve po ugodu, neka počme mečati madire! Priporuči mu da madire uz kolumbu stavi kako Bog zapovida jerbo ako hi nestavi pomnjive i kako valja, brod će teći. A brod ne smi teći! Ona mora biti stanja kaj kupa!⁹⁰

Pašaiće⁹¹ ča vežu kolumbu i lokoče i sve druge pašaiće neka stavi o' gozja ča ne ruzina⁹² jerbo obišno gozje nider višje ne ruzina ča u moru.

Ka' si doša sve to vi'iti, vidičeš i šest broda. Ali upanti: mane broda se najbolje vidu ka' brod pliva, a dokle je ona na kraju, oko te lako more privariti.

Ne daj meštru da ti gradi van barake jerbo na suncu, vitru i kiši drvo ispuca i onda ča će ti takova brod? A pravi meštar neće je ni gra'iti van barake.

Naši stari su užali reči da najbolji brodi gredu u more ispo' ruk korčulanskih i betinskih meštro.

Ako skupljaš drvo za brod

Ako sam skupljaš drvo za brod i mečeš ga močiti, onda ga svaku po godine diži iz mora i očisti o' grce pa ga epe baci u more! Neka se moči najmanje godinu dan!

Drvo za brod tišči u hladu di je propuh i neka stoji uzgoru oli na noža, a izmeju komada i komada neka bude dva prsta arije! Tako će se drvo dobro ošušiti. Nemoj ga nikako stavljati di je dumidno⁹³ i di nima propuha! Svaki misec ga namaži petroljo' da ne puca!

Kakov mora biti škver⁹⁴

Škver ne valja ka' ima veliki pad. Čako' mu je manji pad, to je bolji. Brod se more lako nauči i na škver sa veliki' pado', šoli triba svita.⁹⁵ Ali ka' je greš poriniti u more, ne fali ti pokore — još ako katine nisu visoke. Onda se donji kraj o' kolunbe svaku malo zabada u glib pa moraš levo' podiživati krmu i pomécavati katinu da kolumba lipo leže na nju. A onda či' si brod malo višje rinija, epe ti se kraj o' kolunbe zabode u glib i onda epe podižiji krmu! I tako nekoliko puti. Mučiš se i rujnaješ⁹⁶ šijoletu⁹⁷ ispo kreme. Zato, ako škver ima i bu' ča višji pad, brod valja poriniti ka' je plima i to velika. More biti muke i po plimi, ali manje.

Kako se gradu muli⁹⁸

Ka' se gradi muja za 've naše brode, valja ga graditi u suho (brez malte i cimenta) i to velikima stinami, o' kvintala-dva i višjima. Izmeju stin se ostavljaju procipi da se u njima more ubije. U mulima ča su hi gradili stari, nima ni glibavice ni rekajisa,⁹⁹ a 'vo danas ča se gradu u cimenat ništa ne valja: muka ti je pogljedati kako brodi skaču gori-doli, skosaju i tuču jedna u drugu. To je zato ča nima procipo nego je sve lišo¹⁰⁰ i more se nima di ubijati, udre u liši cimenat i odbije se, a brodi onda skosaju, skosaju, ala ga to!

Jóšče nikoliko svito

- Neka ti je brod vaj čista jerbo ispo' šporkice i dunitadi¹⁰¹ drvo gnjija!
- Ka' potežeš brod na kraj oli je poriješ u more, ne vežiji konop o' potezaja za mankul, jerbo ti se mankul more očepiti!
- Veslo ne smi biti ukorno.¹⁰² Bolje je da ima laštika, ali ne suviše.
- Ako ti je drugi veza brođ, prije nego pojdeš doma, pogljedaj kako je vezana!
- Ne vežiji brod node di je veliki rekajis oli di je na udaru mora i vitra, pogotovo ako ti brod nije na oku!
- Ka' spremaš brod za jako more, pokalaj idro ča višeje moreš, ali čelo o' lantine ti ne smi biti manje o' po noge povišje pokaporte!
- Ka' idriš po jako' vitru, ništa ti ne smi biti na škavu! Sve ča ti je na škavu, stavi u santinu¹⁰³ i prije nego se molaš o' kraja, škav ti mora biti čist!
- Ka' po jačemu vitru idriš u krmu, pusti puno orac i požu metni po' kantinu!

Beside o vrimentu

- Najvišeje puti bura je najjača prvi dan. Drugi dan je već slabija i ako ti je do nevolje, moreš idriti. A treći dan je još slabija. Jugo obratno: treći dan je najjače i more najvišeje uskuva.
- Ka' oblaci letu z gore, učiniče jaka bura, a ka' oni stoju na gori, nima ništa o' jake bure. Ako oblaci na gori miruju i stoju kaj po' motani, onda će isto učiniti jaka bura.
- Bura se u Treštu rada, ispo' Velebiča i Vodic živi, a deli ko' Vruļje umire.
- Vodičana¹⁰⁴ paprena i slana!
- Ka' najedanput zadimi cesta od Okita (povišje Vodic), eto ti jake bure kaj da si je pustija iz nidar. Prvi raz ote bure ne smiš dočekati na idra, nego o'ma' majnaj či' si vidija da cesta dimi.
- Na podbod¹⁰⁵ obišno zadimi bura.
- Ka' se gora crļjeni, baciče jaka bura.
- I u luju¹⁰⁶ znadu ozebsti prsti. Znadu zapuhati bure — ništa nego da te utopu.
- Ka' bura puše, a gora počne puščati oblake, i ako onda bura počne necesavati,¹⁰⁷ sutra će pasti.
- Tri kaliga — bura na vratima!¹⁰⁸
- Ka' liti puše bura, mora da je (tj. joj) odgovori majštral. Kolika je bila bura, toliki će učiniti majštral. Litnja bura obišno dura dva-tri dana. Ako je (tj. joj) majštral ne odgovori drugi dan, oče treći oli četvrti. Majštral obišno počne kolo podne. Oče li zapuhati majštral, vidiš po bili' oblacima ča se malo prije podne kaj baluni dižu s tremuntane. Ako nima tih oblako, nima ni majštrala oti dan.
- Po buri nima rose, nego ka' su majštrali i juga.
- Ako majštral uvečer puše do kasna oli pojde na tremuntanu, sutra će isto vrime, a ako majštral pristane i obonaca prije nego sunce zajde, vrime će se prominiti; iti će na jugo. Ovo vridi za lito i zimu.

- Majštral zimski — vrag pakleni!¹⁰⁹
- Litnje jugo nabije neveru.
- Diže se plima — iti će na jugo.
- Ka' s juga čara, jugo će pojačati.
- Ka' se čuju luška zvona,¹¹⁰ jugo će.
- Tremuntana škura — jugo dura,¹¹¹ tremuntana čista — o' juga ništa!
- Obišno o' ke strane je kurenat u moru, od ote strane će učiniti vitar.
- Ka' zvizde migaju, vitar će.
- Liti odokle siva, odonle će učiniti vitar, zimi obratno.
- Ka' dodne izna' Tijata, more kuva,¹¹² onda će toga dana biti bonaca i möre se brdo' pojti suder. Moreš ga i trajino' vezati.
- Ka' kolombar kolo miseca malo dura, diži sidro i o' ma' doma jerbo će brzo učiniti puno slabo vrime! Ka' kolombar kolo miseca puno dura, vrime će se prominiti, ali ne tako o' ma'.
- I riba čuti slabo vrime pa neće iz svoje buže. Botnica ka' čuti slabo vrime, smota se u klu'ko, stoji u peči i neće da gre van.
- Ka' sunce zapada u čaro, sutra će lipo vrime.
- Veljača vrtuljača.¹¹³
- Gospe kandelora — zima fora! Za njo' grede sveti Blaž i govori da je laž!¹¹⁴
- Sveta Bibijana — četrdeset dan i je' na šetemana!¹¹⁵
- Kvatro aprilanti — četrdeset dan šegvitanti!^{115a}
- Ka' su u sišnju topliji dani, a mendule ne procvitaju, to znači da one čutu da će dojtj studen. Zato ka' dojde kraj o' sišnja u komu nije bilo studeni, nemoj reči da je zima pasala, ako prije ne pogljedaš u menudule!
- Nije ni marač magarac!¹¹⁶
- Ka' dojde sičanj, nima višje velikih plim ni pulentad.¹¹⁷
- Najvišje oseke su u veljači. Velike oseke su i u marču, ali onda posli podne već dolazu plime. Plime dojdu i u veljači, ali manje.
- Ka' je oseka, obišno je suho i štabilo vrime, a ka' se vonda digne, zbog'o lipo vrime.
- Ka' si s večeri oli po noći na ribami i dalje o' kraja, a magla je počela vatati škōlja, nemoj ni trenu čekati, nego o' ma' ođi doma oli u kraj, jerbo neće puno vrimena projtj, a mogla će stisniti kaj tisto.
- Ka' zimi uvečer vidiš koru sa zmorca ka se ne diže nego 'nako stoji, onda je to magluščina i nima ništa o' promine vrimena. Ostaće burno vrime.
- Rogač¹¹⁸ na zidu — kiša je blizu!
- Ka' se ujutro priko Velike glave o' Tijata vidu debeli i škuri oblaci, onda će toga dana dojtj kiša.
- Ako se sa zmorca oli pulenta ispo' biličastih oblako ča su kraj kaližina vidu škuri pahlji, od kiše more najvišje projtj dvaiest i četiri ure.
- Prva kiša o' agušta rashadi zemlju i more.
- Ka' zimi iznenada zagrmi dunboko, pasti će snig. Ako si na ribami, diži mriže i ođi doma! Jerbo o' grmeža do sniga neće puno projtj.
- Ko' nas nima pravoga sniga ako ne dojde ozdol o' Taliže.
- Krup najviše donesu nevere ke dojdu priko Kornato.
- Najžešće su nevere ke dojdu priko Velike glave o' Tijata.

- Ka' liti na gori sneverà i po gori pade kiša, gotova ti je bura. Ča je gōri višje palo kiše, višja će bura puhnuti i puhače sve dokle ne očisti goru.
- Zimski grmež doniče levantaru i studen, šuškrapac oli snig.
- Nima prave kiše dokle puše jako jugo, ali ka' 'no stane okričati na majštral oli tremuntanu, oli podbode buru, imačeš ča paljati,¹¹⁹ ne boj se!
- Najvišja je pucatanja o' gromō po neveri ka dojde sa zamorca u aguštu, o' ma' po svetomu Lovri.¹²⁰
- Najvišja je vručina o svetomu Lovri.

Nikoliko mudrih besid

- Vitar u krmu — polovica porta!
- Sa stari' brodo' nika' ne fali pokore! Ako želiš čoviku zlo, prodaj mu staru brod!
- Kako tendiš brod, 'nakov si mornar!
- Brod najvišje propada ka' š njo' ne greš nider pa ka' ti 'nako stoji u mulu.
- Svaki je mornar — po bonaci!
- Brod more durati dokle ima drva u gori.
- Bolje ti je imati i dite u brodu nego biti sam. Ali ka' je u velikomu vitru, bolje ti je biti i sam nego sa strahljivi' čeljadino.
- Vrag je more tuči!¹²¹
- Mornarov kruh ima devet kor. Deseta je pupa — i ona je gorka.
- Mōre sve mōre!
- Ki mōre mōru virovati?
- Brod se ne daje nikomu niti se pita u koga.
- Svaka pogriška u brodu skupo se plača.
- Ka' je brod pokuvertana i sve štabilo u njoj, ki zna koliku silu ona more trpiti? Ali, ako ti nije nevolja, projdi se takova mireja.¹²²
- Za biti mornar, valja da ti o' malena gače poslanu!
- Brod valja nauči na kraj svaku po godine! Ki to ne čini, čini sebi ščetu.
- Armiž i muja tenditi kaj brod!
- Daj brodu ča je njegovo!¹²³
- Brod se ne gradi za bonacu, nego za vitar.¹²⁴
- Veslo je starije od idra i motora. Neka brod ima i idro i motor, brez vesla ne more iti nider!
- Neka idri ka' ne grabi!¹²⁵
- Ki je pogrda u levantu, on je to i u pulentu.
- Nima vitra — nima ni idreja.

3. POVIDAJE STARIH ŠEPURINJANA

Didu dodijalo^{125a}

Idrija dida na tercalor po buri iz Rupe u selo. Bilo je to u jeseni. Brod puna masta. Tuču refuli jedan za drugi' sve skosaju brodo'. Dida na timunu, skinija kapu da mu ne poleti i ni rič da bi izustija. Upra' su bili malo pasali

Suhu puntu, a kolo broda nima nego dim i ud otomu se ukaže crljeni plamik iz mora.¹²⁶

Ka' su uskrmili, more je pritilo da hi sanbisa...¹²⁷ Baba sidi pri' krmo', uvatija je strah, vata se za glavu i viče:

— Brajne, nima nas više nikoga!... Izgubili smo se za vike vikov!... Evo, progucalo nas je!... Niki se neće spasiti!

Vikala je, nije znala ni ona ča je vikala o' straha. A didu dodijalo to slišati pa je zalopati šako' u vrat i reče je:

— Eto, to ti je vikati i strašiti!... Ča mi muku daješ?... Malo mi je 've muke za spasiti vas, sebe, brod i litinu!... Valjalo bi da mi daješ koraja, a ti me mučiš... Sa' valja iz 'voga pakla — izajti... To je na mojima plećima!... A ti čini kuco!... Ako jošče šoli zaregneš, biće ti i gore.

Baba nije više zaregla. Znala je didovu čud.

Jedva su došli doma.

Posli je dida u selu govoriya:

— Strahljiva žena u brodu, to ti je vrag... Ona bi te lako mogla učiniti izgubiti brod i sebe.

O' Punte Jova do Punte Luke^{127a}

Prije rata je' ne zime potezali mi²¹⁸ u Tijaščici. Potežemo, a bura sve jača... Biljaska se... I fortunal!

Stažun zime je i vrag je da te deli zatvori.²¹⁹ Zato či' smo šumali, vežemo tercalor i opartimo.

Gospodar na timunu, a ja na bracu. Ka' smo izašli iza Punte Jôva, vitar nas pljesnija kaj da će sve digniti u ariju, a more po nami kaj vidrima.

Nismo mislili da ćemo najti noliko more i vitar. A more biti da je upra' onda još više i krešilo. Zato smo se u prvi tren svi bili malo i zabljeznili. A onda ja za dati koraja i sebi i svima, vikne' na vas glas:

— Nima zla... Sve je dobro... Napri', pametno!

A bura — sam oganj! Biljaska se — sve zabililo... Po nami more kaj krup.

Onda niki stanu govoriti:

— Nećemo se probiti... Najbolje je vratiti se na se... Vo je za utopiti se!

Na to će i gospodar odlušno:

— Nima više puta na se... Oli dojtj doma, oli neka na' botnica svima učini peč u truhu!

I tako s veliko' borbo' i muko', mokri kaj da smo iz mora izašli, probijemo se po Puntu o' Luke, 'nu 'namo do Lupca. Onda gospodar o'ma' zapovide:

— Nima više idriti! Kupi... Vo nije za idriti!

Po tomu najbolje moreš znati koliki je vitar bija ka' on nije tija više idriti — on ki je meštar o' idreja i komu je more život!

Do sela smo se lancnavali.¹³⁰

Ka' kolonbar kolo miseca malo dura

Bilo je po Božiču. Kalali mi palangar... Ka' smo ga kalali, vrime bilo kaj lito. Nije prošlo ni kvarat od ure da smo ga kalali, eto ti kolonbar kolo miseca... Gljedamo ča će biti, a 'no kolonbara više nima — nije dura ni pet minuti. A gospodar o'ma' zapovide:

— Dižimo palangar ča moremo prije!

Jedva smo došli doma... Bura i snig.

Po majštralu ispo' nevere

Idrili mi iz Bristaka doma. U Jove Poluševa brodu. Ka' smo opartili, nije izgledalo da će nevera. Bili smo prošli po puta, a 'no u tren diglo obrvu sa zamorca. Onda Jovo o'ma' zapovide:

— Kalajmo infošo jerbo će dojt ciklun majštrala!

Nije prošlo ni dva-tri minuta pokle smo majnali, a majštralun ispo' nevere ka' nas je uvatija, skosnija brodo' kaj da smo tikva.

Da je 'nu silu bilo dočekati na idra, izvrne nas kraj koropinu.¹³¹

U tren smo došli u muja, 'nako na suho. Svi mokri o' kiše kaj da smo u more pali.

Dvi Ivine pričice o morskemu medu¹³²

Zajauka je kaj čovik

Vozili smo po noći o' Komorice sumpra selu, a misec kaj dan. Na jedan put uvatija se mede ruko' za bandu o' broda... Vidiija sa' mu svojima očima prste i nohte... Ka' ga je Mate udrija jagluto po prstima, zajauka je kaj čovik... Mene je i sa' strah ka' se toga siti'.

Kaj da si mišinu bacija

U zraku pasaje' valo' i gre' doma ka' 'no iznabljuha pribala¹³³ iz tršja priko žala kaj šijun pa u more! Ka' je pa u more, pljesnilo je kaj da si mišinu bacija... Ja se pristrašija i gljeda', ča bi to moglo biti. Gljeda' oče li izroniti... Gljeda' i čeka'... Da, zaludu gljeda'... Nika' ga! Ja bi' se kladija da je 'no bija morski mede.

Iz »Povidaja Šepurinke Mare«^{133a}

Po buri u strica Petrice gajeti

Je'ne godine po prvomu ratu išli mi u travu lipo na Mažirinu... U gajeti strica Perice.

Nagulili nekoliko brimen, stavili hi u santinu i vračali se na idra. Nije bilo ča bure... Tako idrimo, ka' na jedan put ukoti ti se jaka, jaka — nisa' nika' bila u brodu po 'nolikoj buri... Stric Perica stoji na timunu, a sin mu Ante na bracu... Dva puta smo zagrabili... Stric vas pozelenija, brada mu drče — izgleda je kaj da će sa' na izdahnuti... More nas prolje — svaka naša.¹³⁴ Mi ženske činimo zavite, a stric i Ante gledaju da se spasimo.

Jedva smo se uvatili kraja ispo' Mišjaka... Najprvi je skočija na kraj Ante. Ka' je veza gajetu, iskricali se svi. Stric Perica najza'nji. Ka' se je iskrea, okrenija se sumpra suncu, raširija ruke i sta govoriti:

— Sunce, ko nas griješ, ti si sve vidilo... Vo je za ne virovati! U 'vomu palju po 'volikoj sili i škapulati! Sunce božje, da bi nas grijalo!

Svih su nas polile suze gljedati ga 'nako gologlavoga, staroga i ozebloga kako raširenih ruk razgovara sa sunce'.

Tote ispo' Mišjaka smo čekali dan i noć dokle je bura primanjala. A onda smo isto po buri došli u selo, ma nije je bilo ni za po.

Stric Perica je za timuniti u vitru bija najboji u selu. Da je oti put ki drugi bija na timunu, bilo bi nas sigurno izvrnilo i niki se ne bi bija spasija.

Kako me je u mojoj tuzi tišila strina Žirajka^{134a}

Ka' bi' ja o'ma' posli muževlje smrti sinu davala cice i suze ronila, strina Žirajka bi sela ko' mene i tišila me:

— Čerce moja, ka' dojiš ne smiš plakati! S oti' tužni' mliko' truješ ga... Ko' on cica, ti misli na morete kako gredu je' na za drugo', kako tuču u kraj i pinu činu! U svojoj pameti slušaj 'nu 'uku o' juga ka' se biljaska i od otomu misli!

Onda bi se malo zamislila pa bi epe stala govoriti:

— U mojoj tuzi ki me je spasija, čerce moja, da se nisa' utopila oli pamet izgubila, ka' po noći ne bi' mogla zaspati? Sama, sve sama... Stala bi' misliti da sa svoji' Perico' burtiža' u gajeti i da mu pomaže' požu nategniti, da na njegovu zapovid gre' malo braca uvatiti. Pa ala misli da se vitar žešči i da nas more prolije, pa 'no je Kamešnjak, 'no je Punta o' Kaprij, 'no je Gusteranski, a 'no 'namo deli Dugi. Sve bi' u glavi obašla — o' Šepurine do Žiraj i kolo Žiraj... Tako bi mi trudnoj doša san i spasija me... Tako i ti, čerce moja, valja da spasiš sebe zaradi dice!

S cili' idro' brez inbroljo^{134b}

Bilo je to malo posli 'voga rata, upra na 8. marča. Vozili smo u momu brodu salbun za Šibenik... Brod puna do pasa, jako jugo, škvav puno rašušan, a na idru nisa' ima inbroljo.

Sve je bilo lipo dokle nismo došli po' Šibenik. Došli smo na burtiž i onda uskrmili za dojtji di ćemo salbun iskrcati. Ka' smo uskrmili, 'nako s cili' idro' i brez inbroljo, sila se uvalila u idro i ingaunalo na' provu...¹³⁵ Sriča da smo uspili iti na orac i tako se oteti moru! Dokle smo tako pomalo išli na orac, dosta smo ispaljali od onoga ča na' je ulilo oli došlo kroz procipe na škvavu. Koliko na' je bilo ulilo, najbolje moreš znati po tomu da na' je pe'-šest kašet salbuna bilo odnilo po' škvav... Onda smo se epe dali u krmu — bićemo bili daleko je'nu uzu o' mula o' Krke. Ka' smo došli do samoga mula, epe na' ingaunalo provu, ali smo se nikako u za'nji tren uspili dati na orac i sakriti se za muja.

Šepurinjani ki su s drugima brodima bili već doveli salbun gljedali su nas s kraja. Mislili su da se nećemo izvući iz nevolje. I ja se čudi' kako oti put nismo utonili. Isto kaj da na' je kikor tišča brod za jarbol da ne pojde na dno.

Po tremuntani iz grada^{135a}

Idrili smo po tremuntani iz grada u brodu Bile Ivičina Mlađega. Do Stolo smo dobro idrili, a onda kaj da je obonacalo, jedva je tiščalo idro. Posli dva-tri minuta eto ti ciklun! Zamodrilo se i zabiljaskalo ispo' kraja kaj ispo' nevere. Ka' nas je uvatilo, začepili smo¹³⁶ livo' bando' sve o' mankula do mankula. Bilo je za utopiti se. Duralo to dva-tri minuta i epe obonacalo. Ka' nismo učinili ni sto metri, evo ti se epe o' kraja modri i biljaska! . . . Valjalo je vazesti brac u ruke da nas epe ne privari.

Ka' smo se pustili ozgor sumpra Prviću, reče Bile:

— Ki ne zna ča je idriti po tremuntani, i to 'vako u grožju,¹³⁷ oti ne zna ča je vrag.

4. POGAĐALICE^{137a}

Sestra za sestro' drči,¹³⁸
a nika' je'na drugu ne more stigniti
dokle u kraj ne dojdu.
Pogodi ča je to!¹³⁹

Lebra ima.
Nima nog ni oči,
a isto drči
i goni ispri' sebe biloga janjca.
Ča je to?¹⁴⁰

Ispo' dugoga nosa veliki zakovrčeni brci.
Pogodi ča je to!¹⁴¹

Nije čeljade,
a ka' je fortuna, ne more ni on idriti
ni ribu loviti.
Pogodi ča je to!¹⁴²

Gore su mu ščetine¹⁴³
nego oči vidine.¹⁴⁴
Ča je to?¹⁴⁵

5. RIJEČI, IZRAZI, IZREKE, STIL IZRAŽAVANJA I OBIČAJI

Osim riječi, izraza i izreka u vezi s brodom, vjetrom i morem objavljenih u Čakavskoj riči br. 2/1972. kao i osim onih do sada upotrijebljenih u ovom radu, evo još nekih koje sam čuo u Šepurini:

O veslu

pálo o' vésla — donji dio vesla (kojim se zahvata more)
srída o' vésla — sredina vesla

veslò je pùklo u sóhi — veslo je puklo na mjestu gdje stoji u sohi
veslò se izglojalo u sóhi — veslo se izgloдало na mjestu gdje stoji u sohi
veslò je žigavo pa istrza rúke — veslo je u donjem dijelu suviše elastično pa istrza ruke

veslò je pùno ukòrno — veslo u donjem dijelu nema elastičnosti
veslò je naciklo — veslo je malo napuklo. (U istom značenju čuje se i:
veslò je ciklo ili *veslò je naciknjeto*.)

debèlo o' vésla između »ruslja i sride« (tj. između dijela koji se drži u rukama i sredine)

kalopàti véslo — popraviti veslo koje je puklo (tj. na puknutom mjestu staviti duži ovoj ili kalup od pleha ili žice)

kalopàno véslo mǎlo pðvišje mòra — popravljeno veslo iznad mjesta dokle se moći u moru

krikòr u véslu — drveni klin poput škerma u debelom dijelu vesla uz rusalj. (Krikor se stavlja u veslo koje izvrće ruke. Veslač jednom rukom drži rusalj, a drugom krikor.)

uporitì se véslo' — gurnuti brod upirući se veslom o morsko dno ili kopno

svřči véslo — dignuti (skinuti) veslo iz sohe

hraniti véslo — pohraniti veslo, tj. staviti ga na njegovo mjesto duž broda (u šepurinskim brodovima stoje po dva sa svake strane)

úci véslo — uvući veslo u brod

véslo kaj kosìr — krivo (iskrivljeno) veslo

véslo kaj kudìlja — slabo veslo, malo veslo

dèbèlo kaj rúsalj o' vésla — debelo kao dio vesla koji se drži u ruci (česta uporedba u šepurinskom govoru)

U ribarici svaki »tovariš« na pojedinom veslu ima svoj naziv. Tako je: *krmìr* koji vesla na »paràdi« (tj. krmenom veslu, *prikrmìr* koji vesla na veslu »pri' krmo« (tj. pred krmom), *sridìr* koji vesla »na sridi« (tj. na »veslu o' sride«) i *naukìr* koji vesla na pramčanom veslu ili »veslu o' škava«. (»Naukir uče mrižu, najviše se moći i zato ima malo višji dija.«)

šijàvac — koji vesla u »svičarici«. (Šijavac »vozi na dva vesla na jarmima ka' svičarica po noći svitli«.)

šijàti (svršeni glagol, prezent: *šija*, *šijaš*...) — zavesti da brod ide natrag (tj. krmom); nesvršen oblik je *šijavàti* (prezent: *šijaje'*, *šijaješ*...)

paràti (svršeni glagol, prezent: *para'*, *paraš*...) — u veslanju nadjačati veslača (ili veslače) na protivnoj strani (na desnoj strani je krmeno veslo i veslo na sredini, a na lijevoj veslo pred krmom i pramčano veslo). Prije bi momci veslaući rekli: *Ajmo ki će koga parati!* I kad bi jedna strana nadjačala drugu, pobjednici bi obično rekli: *Mogli smo okreniti brod u koliš* (tj. mogli smo brodom napraviti kružnicu). Takmičenje *ki će koga parati* u starije vrijeme bilo je često kao u Zagori igra *kamena s ramena*. Glagol *paràti* znači i odbiti brod da ne udari u kraj ili drugi brod. Nesvršeni oblik je *paravàti* (prezent: *paraje'*, *paraješ*...). Evo dva primjera: *Vozi živilje, vidiš da te paraje!* *Lako je paravati 'nomu ki vozi na veslu ko je ispo' vitra.*

murelàti (nesvršeni glagol, prezent: *murela'*, *murelaš*...) — veslati jednim veslom na sredini broda da brod ne ide ni pramcem ni krmom nego bočno (kad se murela, ne vadi se veslo iz mora, nego se njime »čini livo-desno«).

Čuje se i svršeni oblik: *zamurelàti* (prezent: *zamurela'*, *zamurelaš*...).

rāk če ti ga (tj. veslo) *iz rūk odúči* — rak će ti odvući veslo iz ruku. (Tim riječima se upućuje prijekor onome koji ne vesla snažno.)

brōd brez vēsāl — *čovik brez rūk* — brod bez vesala je kao i čovjek bez ruku

za jakā vēsla — *jakē rūke* (izreka se upotrebljava u pravom i prenesenom značenju)

nīsā' ni jā vēslo cīca — nisam ni ja budala

čikati — veslati trzajući veslom okrenut licem prema krmi (kad veslač nema dovoljno prostora za veslanje zbog tereta u brodu). Present od *čikati* (nesvršni glagol) glasi: *cika'*, *cikaš...* Glagol *čikati* u značenju *trzati* upotrebljava se i u drugim situacijama (a ne samo kad je riječ o veslanju).

ūra nā vesla — jedan sat veslanja u brodu na četiri vesla po bonaci (mjera za veće razdaljine na moru, jer riječ milja u šepurinskom govoru gotovo i ne postoji).

O brodu i navigaciji

kōma' brōda ili *brođina* — velik brod (pojam se najčešće upotrebljava za znatno veći brod kad se upoređuju brodovi po veličini)

brōd se agvantāla — brod se vratio u normalan položaj poslije nego što se u jedrenju opasno nagnuo i zgrabio mnogo mora

peškād — gaz broda

brōd mālō peškā — brod ima mali gaz (glagol *peškāti* u značenju *imati* gaz nesvršeni je glagol, present: *peška'*, *peškaš...*)

picōla — unutrašnjost u samom vrhu pramca (npr.: *Nož češ najti gori u picoli.*)

rāzma — rub pramčane i krmene palube izrađen od čvrstoga drva (hrastovine ili česmине), npr.: *Udrija je desno, razmo' o' škava u muja.*

guvernāti (nesvršeni glagol, present: *guverna'*, *guvernaš...*) — vladati brodom (kad je riječ o kormilu), npr.: *Ča je timun duglji, bolje guverna.*

Brōd brez timūna — čovik brēz pameti!

viūca — »ženski« okov na kormilu i krmenoj ašti (vidi niže *maškul*)

māškul — »muški« okov na kormilu i krmenoj ašti. (Kad se stavlja kormilo, maškul kormila upada u viticu ašte i maškul ašte u viticu kormila.)

škāca — rupa na debeloj dasci u koju upada donji kraj jarbola (daska je čvrsto ugrađena preko tri rebra na dnu broda)

prāg o' škāva — gredica koja je čvrsto ugrađena od jedne do druge strane broda na završetku škava (tj. pramčane palube); prag o' škava prijeći da voda koja dođe na škav ne dođe u brod, na nj se oslanja jarbol, a daje i čvrstinu škavu).

tālja — kolotura (šepurinski brodovi imali su jednu talju za brac, drugu za manat i treću za inbrolj; ako je jedro imalo dvostruki inbrolj, bile su dvije talje za inbrolj)

burtāda — jedrenje u burtižanju od jednoga do drugoga okretanja jedra; npr.: *Sa' ka' okrenemo, su dvi burtade smo doma: je' na put doli, a s ono' put gori izajti ćemo sve izalaka* (tj. lako).

dōbro potezāti u burtižāju — dobro jedriti (»vatati«) u burtižanju (tj. jedriti pod malim kutom prema vjetru)^{145a}

ù po ždrilja — u pō konala, do pola kanala (izraz se ponajviše upotrebljava kad se burtiža te kada ne treba učiniti *cilu burtadu* nego samo pola. Tada obično reknu: *Biče dosti dojtj u po ždrilja pa čemo okreniti*. Ili: *Ka' dojdemo u po ždrilja, okreničemo*.

orcāti (svršeni glagol, prezent: *orca'*, *orcaš...*) — u jedrenju poći pramcem na vjetar (nesvršeni oblik je *orcavāti*, prezent: *orcaje'*, *orcaješ...*)¹⁴⁶

ârmani konõp — konop koji je prišiven uz rub jedra, tende ili mreže *grativ* — armani konop uz rub jedra od čela do pože

mõzak — konop u rubu jedra (ne arman nego uživen u rub) od piljca do pože

privagāti (nesvršeni glagol, prezent: *privaga'*, *privagaš...*) — prevoziti brodom; *privagāti se* znači prevoziti se brodom (u značenju *prevoziti se brodom* često se upotrebljava glagol *brođiti se* koji u Šepurini nema značenje *ploviti*, jer u značenju *ploviti* postoji glagol *navigati*)

brõd saurâna — brod je manjim dijelom uronio (zbog tereta); u istom značenju čuju se i izrazi: *brõd prtepêna* ili *brõd ima saûra*; čuje se i izraz: *brod saurana do po karga* ili *brod saurana dva prsta ispo' po karga*, tj. brõd je uronio do polovine svoje nosivosti ili dva prsta ispod polovine svoje nosivosti. Katkada se čuje izraz: *brod je prtepena priko po karga*, tj. brod je uronio preko polovine svoje nosivosti (riječ *kârag* znači *nosivost broda*, ali i *koristan teret u brodu*, riječ *saûr* znači *svaki teret, pa i nekoristan*, od kojega brod dijelom uroni da bi bio stabilniji u vjetru, npr. kamenje — kad ga se krca samo da brod uroni; riječ *saur* upotrebljava se samo u vezi s uronjavanjem broda; tako npr. kad se za koga želi kazati da je loš mornar i da od njega ne treba očekivati nikakvu pomoć u brodu, kažu: *On na' je u brodu šoli za saur!*)

stâti — stajati privezan (kad je riječ o brodu), npr.: *Morali smo stati na bovi* (tj. morao nam je brod stajati privezan uz plutaču), *Ne more po jugu vode* (tj. ovdje) *brod stati* (tj. stajati privezan).

kontraâšta — drvo što je od palube do kobilice priljubljeno (zabijeno) uz pramčanu ili krmenu aštu (pramčana i krmena kontraašta su dio kostura broda i na njih se naslanjaju *glave o' madiro*, tj. krajevi madira; neki brodograditelji ili vlasnici brodova umjesto kontraašta kažu *ancikõr*), pramčana kontraašta zove se *kontraâšta* (ili *ancikor*) *o' prõve*, a krmena kontraašta *kontraâšta* (ili *ancikõr*) *o' krmë*.

otvoriti — u vožnji brodom primijetiti (ili ugledati određeni objekt iza određenoga rta ili objekta, npr.: *Ka' po Svetoj Luci otvoriš Svetoga Mikulu, onda si tošno na pō konala između Prviča i Srime* (tj. kada iza rta Svete Luce na otoku Prviču primijetiš crkvu što je poviše Tribunja, onda si točno na sredini kanala između otoka Prviča i kopna). Kad se za vrijeme vožnje određeni objekt »sakrije« iza određenoga rta ili objekta, upotrebljava se glagol *zatvoriti*, npr.: *Dojtj čemo na misto ka' po punti o' Logoruna splogo' zatvorimo naše selo* (tj. doći ćemo na mjesto gdje ćemo loviti kad po rtu otoka Logoruna više ne budemo nimalo vidjeli naše selo).

zadūšiti se ili *udāviti se* — ugušiti se u moru, npr.: *Svi su se škapulali, šoli se stari Mate zadušija* (ili *udavija*).

slizina — ljepljiva memla na konopu ili predmetu koji je duže bio u moru, npr.: *Grusti mi se pomezati 'vi konop. Pun je slizine*.

paljati brod — izbacivati vodu (ili more) koja je došla u brod (od kiše, za vrijeme jedrenja po jakom vjetru ili na bilo koji način), izraz se upotrebljava i sa svršenim glagolom *ispaljāti* (primjeri: *Iša je paljati brod. Ispalja sa' ga za kvarat od ure.*)

sidro je uvätilo — sidro drži (brod)

izgubiti se — potopiti se s brodom i ugušiti se

lëut — ribarski brod koji u lovu na sitnu plavu ribu nosi mrežu plivaricu; najveći drveni brod tipa gajete (dug najmanje osam i po metara)

falâr — svjetionik na lukobranu; brodska ručna svijeća na »petrolj«, npr.: *Večeras je Paško zakasnija užgati felar. Brez felara se ne gre nider po noći.*

O vremenu, lučici ...

mëkaš — vlažno (južno) vrijeme, toplije vrijeme, npr.: *Vo je išlo na mekaš* (tj. otoplilo je). Čuju se i svršeni glagoli *omekešati* ili *smekašati* u značenju *doći južno (toplije) vrijeme*, npr.: *Ne more vaj puhati bura; valja i da omekeša.*

östro vrime — suho, burno i pro hladno vrijeme (npr.: *Vo östro vrime još će durati.*)

zadije se nevëra — kupi se (sprema se) nevera

zgrbuljati (svršeni glagol, prezent: *zgrblja'*, *zgrbuljaš* ...) — doći ne vrijeme (npr.: *Zgrbuljače 'vo pri' večer.*)

tančäti (nesvršeni glagol, prezent: *tanča*, *tančaš* ...) — stanjivati se (kad je riječ o sloju oblaka), npr.: *Sa zmorca tanča, ma ne čara.*

hüjkati — zviždati (kad je riječ o vjetru); za vrijeme jedrenja kad vjetar počne zviždati u konopima, može se čuti da tkogod kaže: *Hujka! Hujka!*

pulënat — jugozapadni vjetar

přva rüka — najprije (kad se govori o vjetru), npr.: *Danas ti je prva ruka dolinjak, a druga majštral.*

čüh vitra — lahor (pnr.: *Nije bilo ni čuha vitra.*)

prisünčić — odbлесак sunčevih zraka u obliku ili dijelu oblaka (čuje se izreka: *Ka' se vidi prisunčić, grubo će vrime.*)

rosâda — velika rosa

üžba — pun mjesec (uštап)

morñja — velika plima s velikim valovima

fijâd — početak vjetra, lagan vjetar

ščiga — strujanje morske vode u lučici (zbog vjetra)

mujä je pün fangáca — u lučici ima mnogo mulja

fangäti ili *fangaväti müja* — vaditi mulj iz lučice (prezent tih glagola glasi: *fangá'*, *fangáš* i *fangaje'*, *fangaješ*; čuje se i svršeni oblik *ofangäti*, prezent: *ofanga'*, *ofangaš*, npr.: *Ka' ga ofangamo, moči će stati više brodi.*)

škuljêre — veliko kamenje nabacano iza lukobrana koje ga štiti od valova *dosëci iz mora* — izvaditi iz mora (npr.: *Di si to naša? Dosega sa' iz mora.*)

nözdra — mala uvala na otoku

nä kraj mörja — pokraj mora (npr.: *Ugradija je kuču najkraj morja.*)

pöli möre — uz more, duž mora

vřh — površina (kad je riječ o površini mora), npr.: *Poteza sa' je sve do vrha, a onda mi je ispala* (riječ je o lignji), *Valja da ti tunja gre po vrhu* (tj.

po površini), *Riba je gori u vrhu* (tj. pri samoj površini). Kad se govori o moru, riječ površina u šepurinskom govoru ne postoji.

ú dnu — pri dnu (mora), npr.: *Riba je doli u dnu* (tj. pri dnu)

u pò dnà — u ravnini koja je otprilike jednako udaljena od površine mora i morskog dna, npr.: *Ulovića sa' ga u po dna* (riječ je o ribi kovaču)

brâk — u dubini mora veća ili manja hridinasta uzvisina (ne nekim brakovima vidi se morsko dno); brakovi su obično dobili ime po najbližem otoku, npr.; *brak o' Sokóla*, *brak o' Bâkula*, *braci o' Tetevišnjako* itd.

uz krâj — uz obalu (npr. *Vózimo jošče vako uz kraj pa ćemo odviti!*)

žálo — morski žal (npr.: *Ka' je kaleb gladan, guca žalo*)

utopíti nã itac — hitnuti u more, baciti u more što je moguće dalje (npr.: *To nije nego za utopiti na itac.*)

Riječ more

U Šepurinjana riječ *more* je veoma često na jeziku. Evo nekih primjera:

Za osobu koja je prevrtljiva i neiskrena kažu: *Nima u njoj* (ili *njemu*) *vire kaj ni u moru mire!*

Kada tko negira očitu istinu, kaže: *Onda nije ni more slano!*

Ako žele kazati kako je golema snaga mora, reknu: *Ki će kaj more! Ili: Kî mðre ča mðre mðre!* Čuje se i izreka: *Ki ne zna ča je more, oti ne zna ča je snaga!*

Za onoga tko krši uvriježene običaje, kažu: *Neka se utopi u more!*

Evo i nekoliko poređenja koja se često čuju:

Potan kaj da je u more pã.

Uteka kaj da ga ki vručiv' more' polija.

Nider 'nih mojih škar — kaj da su u more pale.

Ve godina vina u njih kaj mora.

Čaro (tj. bistro) *kaj more* (npr. ulje).

Slano kaj more.

Rosa kaj more.

Ulja — kaj da si iša mora zagrabit.

Svako itro pomuze' po litre — kaj da mora zagrabi'.

Leži kaj more (to kažu za polje koje je ravno i nije krševito).

Imaju dalaro (tj. dolara) *kaj mora.*

Ne valja sič mora.

Evo i dvije izreke:

Prve maške se u more topu.

Udri veslo' po moru, more ka i je, tj. kad veslo digneš iz mora, začas je more kao i prije! (Izreka se upotrebljava kad se govori o djevojci koja je već *bila s muški.*)

Čuju se i ovi izrazi:

pojti na more (tj. ići navigati)

iti provati more (tj. početi navigati)

živi o' mora ili *more mu je življeje*

treset godin me moči more (tj. trideset godina navigam), u istom značenju čuje se i izraz: *treset godin me ljulja more.*

U vezi s narodnim liječenjem čuju su ovi izrazi:

Zdravo je napiti se malo mora!

Ranu peri u čisto' moru!

Ka' imaš reumatizmu, pãri se na pãri o' mora!

Ka' si zbija (tj. uganuo) nogu oli ruku, čini banje u teplomu moru!

Vaj peri oči u moru!

Ka' dite slabo ide, neka se puno kuplje u moru pa ka' ga more izdebula, isti će kaj uk (tj. vuk)!

Tko bi nabrojio u kojim se sve prilikama riječ more vazimlje u justa!?

Riječ k r a j

U pomoračkom govoru Šepurinjana često se upotrebljava riječ *krâj* u značenju obala (kopna ili otoka) ili suho. Evo primjera:

dójtí (ili *dolãziti*) *za krâj* — pristati (ili pristajati) brodom, npr.: *'Vi kapitan vaj dolazi s veliko' brzino' za kraj. Valja pomalo (tj. polagano) dojtí za kraj.*

dójtí na krâj — nasukati se brodom, npr.: *Kako si moga dojtí na kraj? Ča nisi ima oči?*

brôd je ostãla na krãju — brod je legao na morsko dno gdje je plitko (zbog oseke, zbog nepromišljenog krcanja tereta i sl.), npr.: *Ne more se više krcati jerbo će brod ostati na kraju.* U istom značenju čuje se i izraz: *Brod je sela* (tj. sjela) ili *seli smo*; npr.: *Kako nečemo sestí ka' ste svi stali na provu! Iskrcajte se, brod je sela!* Kad nadode plima (tj. kad se »voda digne«) ili kad se iskrca dio tereta pa kad se brod digne, kažu: *brôd je usplãvala* ili *brôd je išla* (ili *pôšla*). Čuje se i izraz: *brôd se dígla*.

dójtí u krâj — doplivati do obale, npr. kad kakav nepoznat predmet pliva i valovi ga nose prema obali, obično reknu: *Vidičemo ča je ka' dojde u kraj* (ili *dovede*) *u kraj*. Izraz *dojtí u kraj* upotrebljava se i u značenju *doploviti do obale*, a figurativno u značenju *ostarjeti*.

voziti uz krâj — veslati uz obalu

voziti u krâj — veslati prema obali, npr.: *Vozimo u kraj — stisniče magla!*

uvãtiti se krãja — doploviti do obale, spasiti se, npr.: *Glavno je da smo se uvãtili kraja. Sa' je sve lako!*

prividãti krâj — primjećivati obalu u magli ili sumaglici; npr.: *Jedva se priviđa kraj.*

udãti (ili *smãriti*) *u krâj* — udariti brodom u obalu, npr.: *Ti ne moreš dojtí u muja* (tj. lućicu) *ako ne udreš u kraj* (to su riječi prijekora). Ako je brod lagano udario u obalu, kažu: *Poljubila je krâj!* Npr.: *Ka' dojdeš u godine pa ka' ti brod mora poljubiti kraj ako češ se ukrcati oli iskrcati, onda više nije brod za te!* Ako je sidro podoralo pa brod udara u obalu, kažu: *Brôd tučë u krâj!* Npr.: *Vlahu* (tj. slabomu mornaru) *brod vaj tuče u kraj, nika' mu ne stoji kako Bog zapovida*. Ako brod udari u obalu kad pristaje, kažu u ironiji: *Došli smo!*

skočiti na krâj — skočiti iz broda na obalu, žustro se iskrcati iz broda; npr.: *Skoči na kraj i veži!*

bacilo hi je na krâj — vjetar im je bacio brod na kraj (tj. njih i brod); npr.: *Imali su dobru šperancu u brodu i ja ne zna' kako hi je moglo baciti na kraj.*

potéže nas krâj — privlači nas obala, tj. dobro potežemo (ili »vatamo«) burtižajući uz obalu (to se obično kaže kad se burtiža uz obalu gdje nema valova, a dobro »refula« pa se dobro jedri prema vjetru, tj. pod malim kutom; vjerojatno kopno utječe na povoljniji smjer vjetra.), npr.: *Ka' okrenemo doli ispo' Lovrenčevice, kraj će nas potezati. Ka' burtižaš, ako moreš, ne odi na more* (tj. na valove), *nego čini male burtade uz kraj* (tj. uz obalu), *jerbo kraj poteže* (tj. privlači)! Isto značenje ima i izraz *dobro potezati uz kraj*. Npr.: *Doli ćemo dobro potezati uz kraj* (tj. jedrit ćemo pod manjim kutom, dakle, povoljnije).

riniti se o' krâja — gurnuti brod od obale (rukama, nogom ili veslom); npr.: *Rini se malo o' kraja da ne udre!*

odalečiti se o' krâja — udaljiti se od obale; izraz se upotrebljava i figurativno i tada znači *osloboditi se u vladanju; raskalašiti se*; npr.: *Ima nekoliko dan puno se odalečija o' kraja* (tj. raskalašio se). U značenju *raskalašiti se* upotrebljava se i izraz: *pustiti se o' kraja*.

loviti iz krâja (ili *s kraja*) — loviti ribu udicom s obale; npr.: *Višje sa' ja ulovija iz kraja nego ti iz broda.*

vitar s krâja (ili *o krâja*) — sjeverni vjetar

brôd s krâja — brod tek porinut u more nakon što mu je očišćeno dno; u istom značenju čuje se i izraz: *brôd čista*, npr.: *Kako neće kuriti bolje o' nas ka' mu je brod čista* (ili *s kraja*).

Prîje ču brôd potopiti pà ču je pòsli nauči na krâj, tj. prije ću brod napuniti morem i poslije nekoliko dana što bude tako potopljen, navući ću ga na kraj (radi čišćenja dna, bojenja i sl.). Da uginu »mome«, tj. žohari u brodu, prije bi vlasnik broda za vrijeme ljeta u seoskoj lučici napunio brod morem i pritisnuo ga velikim kamenjem da sasvim potone. Brod bi stao potopljen nekoliko dana i žohari bi uginuli.)

u krâju — uz obalu, npr.: *Nima ništa u kraju* (tj. nema ribe uz obalu)! *Node u samome kraju ne bi niki dno izronija* (tj. ondje uz samu obalu toliko je duboko da ni jedan plivač ne bi mogao roniti do dna).

râdi na krâju — radi na kopnu, tj. ne »naviga« (izraz se upotrebljava kad je riječ o pomorcu)

nîder krâja — šðli mðre i nðbo, nigdje obale — samo more i nebo (izraz se upotrebljava u pripovijedanju)

Dâlje o' krâja! — Plovi dalje od obale! U istom značenju čuje se i izraz: *Ne dâji* (ili *ne daji se*) *toliko krâju!* *Ili: Ne ódi u krâj!* *Ili* pak: *Ódi vanlje* (tj. dalje od kraja)! Osim priloga *vanlje* često se za vrijeme plovidbe upotrebljava i prilog *krajnlje* (tj. bliže kraja). Npr.: *Odi* (ili *drž se*) *krajnije* (tj. plovi bliže kraju)! *Ili: Ne odi toliko van!* *Ili* pak: *Ne daj* (ili *ne daji se*) *toliko van!* Umjesto *krajnije* čuje se izraz: *višje u krâj*, a umjesto *vanije* izraz: *višje vâni* ili *višje na vâni*. Npr.: *Odi van* (ili *višje na van*)! U vezi s ovim priloškim komparativima treba spomenuti i komparativ *unutrije* ili *nutrije* ili pak *višje unútra* (čuje se i: *višje unútri*). Npr.: *Stani unutrije* (tj. pristani u skriveniji dio luke)! Čuje se i: *Stani višje unutra* (ili *višje unutri*)! Umjesto komparativa *krajnije* često se upotrebljava komparativ *nutrije* ili *unutrije*. To je i logično jer na moru što je bliže kraja, to je više unutra ili manje van. Tako umjesto kazati: *Odi* (tj. plovi) *krajnije* često se rekne: *Odi nutrije* (ili: *unutrije*, ili: *višje unutra*)!

Evo i jedne izreke: *Fáli mōre — dŕž se krāja!*

Kad bi se ribar prije vraćao s ribanja, a ne bi ništa ulovio, rekao bi: *Odnija vrag more i kraj!* Ili: *Prokljestvo u moru i na kraju!* Ili pak: *Nima ništa ni u moru ni na kraju!*

Ovdje treba spomenuti i riječ *krājina* u značenju kopno (ne otok), tj. terra ferma. Za one koji bi s otoka Prvića otišli živjeti na kopno, stari Šepurinjani bi rekli: *Išli su stāti na krajinu.* Ili: *Pobigli su iz voga grca na krajinu.*

Kad se radi »kolo broda na kraju« čuju se ovi izrazi: *leči brod na bok, uspraviti* (ili *ispraviti*) *brod* (tj. postaviti ga ravno da »ne pada ni na livu ni na desnu bandu«), *podigniti brod* (»Vaj se prije podižije krma pa onda prova«), *digniti je na take.*

Glagol *krcati* i neki glagoli s njegovom osnovom

krcāti (nesvršeni glagol, prezent: *krca'*, *krcaš...*) — puniti brod čime, prevoziti koga u brodu; npr.: *Krcaju vino. Krcaju gnjoj. On ne krca nikoga* (tj. on ne dozvoljava da se bilo tko prevozi s njime u njegovom brodu). *Ne smi' krcati svit — oglobiče me* (tj. nemam dozvole za prijevoz putnika i ako vas primim u brod, kaznit će me organ pomorske inspekcije). Glagol se upotrebljava i u značenju *piti alkoholno piće* ili *dobro jesti* (ponajčešće u ironiji i to u vezi s kakvim pomoračkim izrazom). Npr.: *Krcaj, krcaj, šoli se nemoj inprovati* (tj. pij, pij, samo pazi da ne metneš previše u glavu)! *Krcače sve do noći, a onda će doma na burtiž* (tj. pit će do noći, a onda će kući na cik-cak)! *Ne smiš krcati privišeje — posli u vitru valja bacati* (tj. ne smiješ piti previše jer poslije ćeš morati povraćati)! *Ča si toliko iša krcati, a friško more* (ovo kažu pijanom čovjeku koji povraća jer pljuskanje povraćenoga pića po ulici naliči na pljuskanje valova kada polijejavu brod). *Krca ča smi i ne smi* (tj. jede što smije i ne smije)! *Krcati se znači ulazati u brod.* Npr.: *Ajde skoči! Nemoj se krcati pō ure! Ka' se on krca, valja da brod ljubi kraj. Naučija se krcati se* (to kažu za magarca koji se navikao bez straha ulaziti u brod i izlaziti iz njega)!

prikrcāti brōd — ukrcati u brod više od njegove nosivosti; u istom značenju upotrebljava se i glagol *prikrcati se* (npr.: *Ka' se prikrcáš, rezikaš!*); *prikrcati se* znači i *prijeći iz jednoga broda u drugi* i *promijeniti brod navigajući* (npr.: *Trevili smo se na pō tražeta i onda se on prikrcá ko' njih*, tj. sreli smo se na pō kanala i onda je on prešao u njihov brod. *Prikrcá se na »Nikolu«*, tj. prešao je navigati na »Nikolu«). *Prikrcati se* također znači *prejesti se ili previše popiti*; *prikrcati* znači *prenijeti što iz jednoga broda u drugi* (npr.: *Prikrcaj to vamo*, tj. prenesi to iz toga broda u ovaj brod!); čuje se i izraz: *brōd prikrcána svīto'* (tj. brod prekrčan svijetom); često se upotrebljava nesvršeni glagol *prikrcavati* (i *prikrcavati se*); npr.: *On se svaku malo prikrcaje* (tj. često mijenja brod navigajući).

ukrcāti — unijeti što ili koga u brod; primiti koga u brod; uzeti koga u radni odnos na brodu; uliti mora (kad je za vrijeme jedrenja riječ o velikom valu); opiti se ili prejesti se, npr.: *Ukrcali smo sve ča je bilo za ukrcati. Ja ga neču ukrcati* (tj. neču ga primiti u svoj brod). *Ukrcače ga* (tj. uzet će ga u radni odnos na brodu). *Va na' je ukrcala tolitar* (tj. ovaj val nam je ulio hektolitar mora). *Dobro je ukrca* (tj. jako se opio)! Čuju se izrazi: *dojti ukrcati,*

tj. doći (doploviti) brodom po koga ili što (npr.: *Mi ćemo vas pri' večer dojti ukrcati u našem brodu.*); *pojti ukrcati*, tj. poći po koga ili što brodom (npr.: *Ka' ćete ga pojti ukrcati? Večeras.*); *iti ukrcati*, tj. ići po koga ili što brodom (npr.: *Jesu li ga išli ukrcati?*); *ukrcati se* znači *ući u brod*, zatim *stupiti u radni odnos na brodu*, a figurativno i *udati se*; npr.: *Ukrcaj se* (tj. uđi u brod)! *Ukrca se je* (tj. stupio je u radni odnos na brodu). *Glavno je da se je ukrcala* (tj. udala)! *Ukrcavati se* znači ulaziti u brod i stupati u radni odnos na brodu; npr.: *Koliko se to ukrcajete* (tj. koliko dugo to ulazite u brod)? *Svaku malo se ukrcaje i iskrcaje* (tj. često stupa u radni odnos na brodu i prekida ga).

iskrcāti — iznijeti što ili koga iz broda; raskinuti radni odnos s pomorcem koji naviga; potjerati koga iz broda; povratiti (tj. izigrati); npr.: *Iskrcali su sve* (tj. sav teret što je bio u brodu). *Ka' svršši lito, brod će vezati* (tj. brod neće ploviti) i *svih će iskrcati* (tj. sa svima koji su ukrcani na tom brodu brodovlasnik će raskinuti radni odnos). *Iz moga broda ja mogu iskrcati koga oču* (tj. potjerati ga iz svoga broda). *Iskrcaje* (tj. povraća). *Iskrcati se* ima ova značenja: izići iz broda, zauvijek prestati navigati, raskinuti radni odnos (pomorac na brodu) s brodovlasnikom; *iskrcavati* ima ista značenja kao i *iskrcati*, ali imperfektivno; čuju se izrazi: *dojti iskrcati*, tj. doći (doploviti) brodom da se koga ili što iskrca (npr.: *Ča ste došli u grad? Došli smo iskrcati Šimu*), *pojti iskrcati*, tj. poći prevesti gdje koga ili što brodom (npr.: *Ka' ćete ga pojti iskrcati?*), *iti iskrcati* (npr.: *Išli su iskrcati bačve*. Nikada se ne kaže: Pošli su iskrcati . . .).

nakrcāti se — napuniti brod; najesti se; opiti se

pokrcāti — ukrcati u brod sve što je trebalo ukrcati (bilo da je krcano na više mjesta, bilo da je krcana jedna ili više vrsta tereta), npr.: *Pokrcali su sva brimena.*

Stil izražavanja

Iz dosad iznijetih bilježaka vidi se da se Šepurinjani često izražavaju figurativno. Ovdje ću posebno navesti nekoliko primjera takvoga izražavanja da bi se bolje vidjelo koliko je govor ovih ljudi prožet višestoljetnim življenjem uz more. Evo tih primjera:

Sa' idri dalje oli se vrati na se (to kažu kada tko pogriješi praveći što)!

Manje po' zube pa će i krma biti manja (tj. manje jedi pa će ti i stranjica biti manja)!

Samo more, ča je reči more (tj. hrana je preslana)!

Sto gospodaro — brod na kraj (tj. u obitelji ne mogu »svi zapovidati nego šoli jedan«)!

No ti je dupin (tj. dobro roni)!

Biće bilo višine za višje o' pō jarbora (tako je čovjek prikazao koliko je bila visoka grana masline s koje je pao).

Ka bava (tj. kakav vjetar za jedrenje)! To kažu kada vide pijana čovjeka kako posrće i naginje se. U istoj prilici mogu se čuti i ove primjedbe: *Idri na tercalor!* Ili: *Moga je uvatiti jošće je'nu ruku* (tercalora)! Ili pak: *Gljedajte, sa' gre na orac, a malo kasnije će požati!*

Jako kaj lancana (tj. kao debeli konop od šperance)!

Ka' podilu ni vrtal, svakoga će dopasti za idarce (tj. koliko je površina maloga jedra)!

Ka' mu node projde cesta, koliko će mu ostati po širini? Za dvi fěre (tj. kolika je dvostruka širina platna za jedro)!

Nije ti to timun zaditi! To bi rekli onomu koji bi se prihvatio teškoga posla. Šepurinjani su, dok su im brodovi bili »na idra«, stavljali (»zadijali«) kormilo neposredno prije jedrenja i dizali ili skidali ga odmah poslije savijanja jedra. To su činili zato što je »brodu na idra« kormilo moralo biti znatno ispod ravnine kobilice broda, a lučice su plitke. Osim toga za vrijeme veslanja »timun bi fermava« (tj. smanjivao brzinu broda).

Nima višje burtižati po jugu iz Rupe (tj. starac je iznemogao)!

Plivače pajoli (tj. past će mnogo kiše)! Koliko je kiše palo ocjenjuje se po tomu koliko vode ima u brodu poslije kiše. Tada se npr. kaže: *Palo je raz santin* (tj. napunio se prostor između rebara na dnu broda). Ili: *Palo je pō santin*.

S okrpani' pancima se ne gre kraj morja (tj. ne prihvataj posao za koji nisi sposoban)!

Lako je njima — puše i' u krmu (tj. imaju stalne i dobre prihode)!

Di ima brodī, tote ima i mornáro!

Nakrca se pinēz (tj. obogatio se)!

Svaki je u svomu brodu gospodar!

Valja polojiti katīne — onda bolje pužī (tj. treba namazati lojom gredice po kojima se brod navlači na kraj ili porije u more). Izrekom se želi reći da valja dati mito.

S obzirom na figurativnost izražavanja interesantan je slijedeći razgovor dvaju starih Šepurinjana:

— *Jesi li di bija sinjoč s trato'* (tj. jesi li bio sinoć na ribama)?

— *Jesa' na braku o' slame* (tj. bio sam u postelji)!

— *Ja sa' tija pojti, ali se ozdol o' Vrat čemrdilo* (tj. kvarilo vrijeme), *a i levante se bilo počelo žeščiti i to me razbilo* (tj. odvratilo).

— *Ah!... Za me ti je višje zbogov' gauni* (tj. za mene nije više ribanje!... Došla brod za razbiti (tj. ostario sam)!

— *Ajde nemojmo majnavati* (tj. spuštati jedro) *ka' nije potriba!... Jošće mi čako' valjamo!... Još će nas dvi umiti na timunu* (tj. još će nas koji val polititi kad budemo na kormilu)!

— *E, da nije voga u kolumbi* (tj. kad ne bi bilo ovoga u kralježnici)! *Diko'* (tj. katkada) *me stisne da se vas prikolumba'* (tj. iskrivim)!

Šepurinjani se rugaju svemu i svačemu. Moglo bi se reći da je ironija stil njihova govora. Jedna Šepurinka je rekla: *Nider nima porugljivac kaj u vomu selu!*

Evo nekoliko primjera za ironiju u vezi s morem i pomorstvom:

Kad dođe novi brod u selo, običaj je da se muškarci skupe ispred njega i tada stavljaju primjedbe u vezi s njegovom konstrukcijom, kvalitetom izrade itd. Kad je jednom došla u lučicu nova, ali nestabilna gajeta, »porugljivci« su se stali rugati jedan za drugim:

— *Da je učinja malo užju u krmī, bila bi još bolja!*

— *Neće se u vitru ni zavaljivati!*

— *Za takovu brod valja učiniti idro o' mankula do mankula!*

— *Nije došla štabilija gajeta u selo ča va!*

Čovjek se opio u gradu. Vratio se po bonaci u selo i čim se iskrcao iz broda, stao povraćati.

Tada će jedan »porugljivac«:

— *Ča se imate čuditi? Velike levante pa kako se neće čoviku izbuljati* (tj. kako mu neće naškoditi more)!

A odmah zatim drugi:

— *Nije ni zamiriti!... Biće čovik čako' poja* (tj. pojeo) *u gradu pa mu naškodilo!*

A zatim će vlasnik broda kojim su se vratili iz grada:

— *Valjalo bi vaj* (tj. uvijek) *u brodu tiščati butiljicu rakije jerbo nika' ne znaš ka' komu more naškoditi more oli hrana!*

Evo još nekoliko primjera izražavanja u ironiji:

Za one koji su nevješti u brodu reknu: *Di ima nakovih mornaro!*

Za onoga koji ne zna plivati kažu: *Pliva kaj sidro!*

Onome koji je jedreći nespretno pristao i brodom udario o kraj, »porugljivac« je dobio: *Ti si Mate Ukićev* (čovjek vješt u jedrenju) *za dojtj za kraj na idra!*

Kada tko pristajući motornim brodom udari u obalu, »porugljivac« će mu reći: *Ka' tako lipo dolaziš na kraj, neka ti Kapitanija dade brevet za inkoštavati vapore!*

A kada po lijepom vremenu »vapor udre u kraj«, »porugljivci« to komentiraju ovako:

— *Ča je on* (tj. kapetan broda) *kriv? Kriv je kurenat!*

— *Kaj da to i je ča, udrti vapore' u muja po bonaci!*

— *Iša se osvidočiti jesu li mu štabili lamarini* (tj. oplata)!

— *Nije nego nadiga dvi kvadrete* (tj. razljuljao dva velika isklesana kamena od kakvih je izgrađen gornji rub lukobrana)! *Nadigniti dvi kvadrete — pa to i nije niki udorac* (tj. udar)!

Iskrice

Gospodar o' broda vaj je ostavlja u brodu i priko noći vesla, idro, konope i druge stvari... Tako je i danas... Lupeščine nije bilo niti je ima.

Biće višje o' šezdeset godin da su dva klapca bila ukrela konope iz je'noga broda. Brzo se doznalo ki su lupeži i onda su hi okitili tima konopima i tako okičene proveli kroz selo. A dica su za njima bukala: Bu! Bu! Lupeži!... Bu! Bu! Lupeži!

Brodo' se išlo svuder... Ki bi iskaza koliko su puti naši stari u brodu jedva donili doma živu glavu! Idrilo se po sili vitra, po moru kaj planina... Vozilo se o' Žiraj do sela (tj. do Šepurine)! Na veslu bi se drimalo... I vaj bi se došlo di se imalo dojtj.

Ka' bi stari išli u grad (tj. Šibenik), do Fortice (tj. do ulaza u Šibenski kanal) vozili bi je'ni, a o' Fortice drugi... Ako bi uklipila bonaca, rekli bi: Pogrda i vitar ka' nas je vako tradija! Ka' bi na moru vidili kakov refulič, svižljali bi mu i tako zvali vitar neka dojde... Takov je bija običaj... Ka' bi iza krme vidili da i' gre idrenjak, rekli bi: Evo ga kaj rožica! Ucimo (tj.

uvucimo) vesla! Onda bi lešto ukli vesla, zadili timun i odvili... I bili su zadovoljni kaj dica ka' i' doneseš dar.

U selu je bilo ženskih ke su na veslu bile jače o' muškoga... Je'na o' njih je bila Dume, a zvali su je Tegeto... Povidali su da se brod po jakoj buri ne bi mogla izvesti do Srime ako Dume ne bi vozila na škavu... Prozvali su je Tegeto jerbo bi se brod di bi ona vozila dobro probijàla sumpra vitru — kaj ratni brod Tegetof.

Ako ženska ne bi kruto vozila, muški iz krme bi je rekli: Ča ti je kudilja u ruci!

U staro vrime ljudi su sami fangali muja (tj. *lučicu*) i to badiljima o' salbuna. To su činili svi: ni ki su imali i ni ki nisu imali svoga broda... Brez broda se nije moglo nider i valjalo je u portu tiščati dubinu ku su iskali brodi... Niki nije smija baciti ni piljak u porat... Ka' bi ko dite bacalo piljke u muja oli skakalo po brodima, dobilo bi od oca dobre šibice.

Ako je brod bila lipa, gospadar se š njo' dičija. Reka bi: »Vo je moja lastavica!« A ka' bi brod ostarila paka' bi je razbijali na škveru, govorili su o njoj kaj o čeljadinu ka' umire. Govorili bi koliko je je godin, ki je je učinija, kakove su je još glave (tj. *bočna rebra*), na ke je pute odila, je li bila tvrda u vitru... Onda bi se pripovidalo ka' je jedva škapulala, ki su u njoj onda bili i koji je bija na timunu... Sve se spominjalo kaj u besidi mrtvomu koga će sa' na zakopati. A onda bi kikor tužno reka: »Sada je u selu je'na brod manje!«

Ka' bi posli gospodar ima novu brod pa ka' bi mu ki pofalija otu novu brod, on bi reka: »Stara je bila još bolja! Ki će višje dati nakovu brod!«

Ka' bi došla nova brod u selo, muški bi se skupili ispri' nje... Ukrcavali bi se u nje, odmirali je, pipali je, skakali na je'nu bandu za vi'iti je li vrbuljasta, iskrcavali se pa gljedali je li basa u provi... Onda bi svaki reka svoju. Falili bi je oli kudili.

Ka' bi po lipomu vrimenu brodi vozili jedan za drugi, onda bi dikor 'ni ki nisu vozili u prvom brodu rekli: »Ajmo hi pristigniti!« Tako bi došlo do regàte (tj. *takmičenja*) ki će koga pristigniti. Najviše bi dolazilo do regate ka' bi dva broda vozila jedan naspored drugoga. U regati bi vozili svo' snago'. O' upiranja savijali bi se i oni i vesla. I ka' bi jedni ostavili druge izazad, 'ni ki su bili prvi vikali bi drugima: »Očete li da vas potežemo (tj. *teglimo*)?«

Ka' bi dva oli višje brodi zajno (tj. *u isto vrijeme*) burtižali iz Bristaka oli iz grada, onda bi se 'ni ki bi prvi doša u selo zara' toga malo činija (tj. *pravio*) i reka bi: »Ostaviija sa' ga za cilu burtadu (ili: za pō burtade)!«

Još iz leksike i tradicije

za *môre* — zaboga! (npr.: *Za more, koliki si to naresta!*)

po *môre* — čudno! zbilja! poboga! (npr.: *Znaš, vratili su se! Po more!*)

činiti (ili učiniti) *môre* — propuštati (ili propustiti) morsku vodu, teći (izraz se upotrebljava kad je riječ o brodu); npr.: *Je li čini more* (tj. teče li)? *Je li koliko noćas učinila mora? Je li čini ča mora?*

stāviti (ili dāti) *prôvu nā more* — proći pramcem prema valovima (jer je nemoguće ili teško ploviti tako da valovi tuku u bok broda); npr.: *Stavili smo provu na more i tako pomalo išli dvi-tri uze, a onda smo požali* (tj. uskrmili).

Čā je brôd mājna — višje je ljúlja *môre*!

morski frūti — (figurativno) nezgode na moru (u pomorstvu); npr.: *Ala, sa' ne valja za to vikati! To su morski fruti! Platičemo ščetu i gotova pisma!* (To je rekao čovjek čiji je sin svojim brodom udario drugi brod pri ulazu u lučicu.)

naréslo môre — valovi su postali veliki; npr.: *U tren* (tj. začas) *je naréslo more!*

vātati môre — ići na velike valove (brodom); npr.: *Ka' greš po jugu iz Vodice, pa ka' dojdeš Za Puntu, odi uz kraj, jerbo ča višje greš doli* (tj. dalje od kraja), *vataš višje more* (čuje se i: *vata te višje more*)!

propèla mōra vātati zdravō môre — propela treba da dobro zahvata more (tj. ne smije zahvatati početak brazde koju brod stvara za sobom ploveći); npr.: *Propela ne smi biti o'ma' do bukule. O' bukule do propele mora se viditi osovina za širinu je'noga palca. Tako propela vata zdravo more.*

môre se báca za pō kanpanèla — tj. kada valovi udare u obalu, mlazovi mora dižu se uvis za polovinu zvonika.

ubīti se môre sāmō ū sebi — naglo obonacati poslije jakoga vjetra; npr.: *Ki bi bija reči da će se noliko more vako ubiti samo u sebi* (tj. tko bi bio rekao da će se onoliki valovi ovako naglo stišati)! Čuje se i izreka: *Kā' se môre ūbije sāmō ū sebi, vrīme će se prominīti*. U vezi s »ubijāje *mōra*« (tj. razbijanjem valova), evo kratke zabilješke: *Ne more se gra'iti parapet ako se iza njega ne bacu školjere di će se more ubijati* (tj. ne može se graditi branik na lukobranu ako se iza njega ne bace gromade velikoga kamenja o koje će se valovi razbijati). *Brez školjer će more malo po malo sve razoriti... Udri danas, udri sutra — valja da razori... Najprije razljulja, onda raskopa, panda razori!*

Kad se po relativno tihom vremenu na moru približava veoma jak vjetar (pogotovu ispod nevere), kažu: *Grē šijunāda!* Ili: *Eto ti šijunāde!* Starac je ovako opisao dolazak šijunade: *Kakō je vītar pljeskā pō moru, čūla se hūka na ūzu dalečinē!* A drugi je dodao: *Dā si sāmō čūja kakō je môre šūškalo!* U šepurinskom govoru nema glagola uzburkati ili uzbibati.

Nēka môre nōsi kāko nōsi — *bāš me brīge!* — neka teče kako teče (npr. kakav posao) pa i sa štetom!

ostāviti (koga) *brôd* — ne prisjeti (zakasniti) na brod; npr.: *Odi lešto* (tj. brzo), *ostaviče nas brod!* A »gospodar o' broda« imao je običaj potkraj dana kazati u polju: *Moremo još malo ra'iti. Neče nas ostaviti brod* (tj. nećemo zakasniti na brod jer imamo svoj)!

Glagol *držati* (ili *tiščati*) kad je riječ o vjetru, često se upotrebljava u značenju *puhati*; npr.: *Ki se je nadija* (tj. nadao) *da će bura tiščati voliko dan! Evo tri dana tišči jugo!* Ti glagoli (*držati* ili *tiščati*) upotrebljavaju se i u vezi s jedrom; npr.: *Nije bilo ča vitra — jedva je idro držalo* (tj. bio je veoma slab vjetar — jedva je bio nategnuo jedro)!

tiščati (ili *držati*) *brôd* — imati brod; držati na kopnu barbetu da vjetar ili struja ne odnese brod; npr.: *Ostarija sa' Nije višje za me tiščati brod! Ti tišči brod dokle ja odvije'* (tj. dok odvijem jedro)!

Kad je čovjek došao brodom u lučicu sav mokar od polijevanja valova, prijatelj mu je rekao: *Smočilo ti je gužicu, â!* A drugi mu je uputio ove riječi: *Topi se kâ ti je sila* (tj. jedri po jakom vjetru kad baš moraš!) *Ako ti nije sila čâ se grêš topiti!*

odrišiti brod — odvezati brod (obično neposredno prije »partence«), npr.: *Nemoj još odrišiti brod!* Isti izraz se čuje i s trajnim glagolom *odrišivati* (prezent: *odrišije'*, *odrišiješ' . . .*); npr.: *Ne odrišiji brod dokle ti ja ne zapovidê'!*

pod jârbor — orce (konop kojim se lantina trokutastog jedra stavlja u više ili manje kos položaj); npr.: *Uvati još malo pod jarbor* (tj. potegni još malo orce)!

palamènat — na površini mora udaljenost od jednoga do drugoga mjesta gdje je veslo zahvatilo more; npr.: *Pogljedaj koliki su palamenti i o'ma' češ vi'iti kako brod kuri!* Ribari imaju sporiji ritam veslanja, ali »ka' zavezu, upru dobro«. Jedan stari Šepurinjanin je rekao: *Niki bolje ne vozi ča Lučani* (tj. ribari iz Prvić-Luke). *Oni na trieset metri zavezu četiri puta, ali ka' zavezu, upru dobro i brod kuri kaj da je propela po' krmo'.*

U vezi s glagolom *voziti* (tj. *veslati*) čuju se npr. ovi imperativi: *Vozi živo! Vozi življe! Kruto vozi! Polaglje! Upri jače!* Za vrijeme ribanja ili pristajanja (kad se pristaje na vesla), onaj »ki je u provi«, ako se vesla na dva vesla, npr. zapovijeda: *Lâglje parâda* (tj. neka lakše vesla krmeno veslo)! *Bðlje pri' křma* (tj. neka jače vesla veslo pred krmom)! *Šřja* (tj. veslaj natrag) *pri' křma!* *Šřja jè'na i drùga!* *Jè'nako nùpri' jè'na i drùga!* *Šřja parada, vozi pri křma!* Itd. Ako se vesla na četiri vesla, onda radi lakše »komande« oba vesla s desne strane zovu se *parâda*, a oba vesla s lijeve strane *škâv*. U tom slučaju onaj »ki je u provi« zapovijeda: *Lâglje škâv* (tj. neka polakše vesla i pramčano veslo i veslo pred krmom)! *Jâče parâda* (tj. neka jače vesla i krmeno veslo i veslo na sredini)! *Šřja parâda, vózi škâv!* *Ûpri bðlje škâv!* Itd.

Kad se brod ljulja s jedne strane na drugu, upotrebljava se glagol *valjâti*. Npr.: *Ča se bojiš, neka valja, neče nas izvrniti!* *Projdi ozgor* (tj. s gornje strane otoka) *jerbo ako ideš ozdol* (tj. s donje strane otoka), *puno će te valjati!* Brod se ljulja uzdužno kad *prôva skâče na morête* (tj. kad se pramac penje na valove) ili kad je *môre u křmu* (tj. kad se plovi niz valove). Kad »prova skače na morete« i ako su valovi veliki, dogodi se da »kakôr fikâ prôvu« (tj. da koji val podbode pramac pod more). Npr.: *Dâ si provu na more, voziš s puni' gaso', a fortunal je, mora da ti kakor fika provu. Zato vozi s manji' gaso'* (tj. manjom snagom)! *Neka prova skače na morete! Neče je* (tj. joj) *biti ništa! . . . Tako će te manje i proliti* (tj. na taj način će te i valovi manje prolijevati)!

refulâda — tragovi vjetra na moru; npr.: *Ka* (tj. koja) *refulada gori ispo' Srime, a vode* (tj. ovdje) *jedva idro tišči!*

murâda — mala ograda uz vanjski rub palube; npr.: *Bolje je da ti tenda ne pade po muradi, valja da je dva prsta dalje o' nje.*

krajniji — ili *do krâja* — onaj koji je bliži obali (kad se govori o dva broda koji plove uporedo); npr.: *Eto gredu dva broda iz Vodica! Ja misli' da je naša 'na* (tj. ona) *ča je krajnija* (ili *do kraja*). Ako pak ima više brodova koji su nejednako udaljeni od obale, onda za brod koji je najbliži obali kažu da je *najkrajniji*. Ovaj pridjev nema pozitivu.

ispo' — s donje (vanjske ili južne) strane (otoka); npr. *Kalali smo ga ispo' Tijata* (riječ je o parangalu). Umjesto prijedloga *ispo'* (s imenom otoka) čuje se i prijedlog *ozdôl* (također s imenom otoka) ili pak samo *ozdôl* ili *ozdôla* bez imena otoka. Npr.: *Pasali smo ozdol Murtera* (umjesto *ispo' Murtera*). Ili: *Pasali smo ozdola* (iz govorne situacije se podrazumijeva da se misli na otok Murter).

izna' — s gornje (unutarnje) strane (otoka); npr.: *Pasali su izna' Tijata i svirili* (riječ je o pomorcima Šepurinjanima na prekoceoceanskom brodu s kojega su brodskom sirenom pozdravljaju svoju rodbinu u Šepurini i koja im je ot-pozdravljala mašući plahtama). U istom značenju čuje se *ozgôr* ili *ozgôra*. Npr.: *Veliko je jugo, proji če ozgora*, tj. s gornje strane otoka Prvića (riječ je o brodu koji redovito održava vezu Šibenik—Šepurina).

Šepurinjanin je rekao: *Ka' si po fortunalu za siko', neka je ona kaj gre, spas ti je, jerbo te čuva od marete* (čovjek je rekao od *marête*, a ne od *morête*, kako u Šepurini zovu val)! *Jedan put po majštralunu ispo' nevere stâli smo za Malo' Maro'* (to je hrid kod zapadnoga otoka Kakna)... Kolika je Mala Mare? *Gre! Glavno je da su se na njoj marete razbijale.*

salpâti — dignuti sidro; npr.: *Jesi li višje salpa* (tj. jesi li napokon digao sidro)? Upotrebljava se i nesvršeni oblik *salpavâti* (prezent: *salpâje'*, *salpâ-ješ*...). Npr.: *Salpaji* (tj. diži sidro)!

Kad *more šuška u kružima* (tj. kruli u pukotinama i dupljama hridina), kažu: *Môre krkôče!*

Stara Mare je rekla: *Prije, ka' brodi nisu bili na motor, zamirili bi nomu* (tj. onomu) *ki bi sta u brodu node* (tj. ondje) *di će smetati voziti oli idriti* — *rekli bi mu da je vlah*... *Svaki se čuva sest i ispo' idra di je veliki lambik* (tj. gdje vjetar jako propuhuje)... *Ki bi tepal oli potan seja ispo' idra, igra bi se glavo'*. *Rekli bi mu: Ča si ti o' mazije ka' si seja tote! Tovari i mazge dokle se ne bi naučili, teško bi se krcali u brod. Najprvo bi se krcala životina ka je bila naušna* (tj. naviknuta), *a posli 'na* (tj. ona) *ka se uči. Naušni tovar iša je u brod kaj u kotac*... *Životina se krcala priko škava kaj svit* — *nije tribalo za to tresavati brod* (tj. primicati bok broda uz пристаниšte).

Osim *tresavati brod* upotrebljavati se i *tresati brod* (tj. pomaknuti bok broda uz пристаниšte, pristati bočno).

Lakò je voziti ka' pûše u k'rmu!

U Šepurini su zbijali šale na račun čovjeka koji je imao brod, a nije bio dobar mornar. Tako se pripovijedalo da je s prijateljem jedrio po buri iz Vodica u Šepurinu pa da nije mogao »izajti selo« (tj. Šepurinu), nego da je »uvatija Svetoga Franu« (tj. rt uvale južno od Šepurine) i da je onda rekao svojemu prijatelju: *Dobro smo uvatili! Sa' smo u dvi burtade doma!* (Da bi se razumjela ova šala, treba kazati da jedriti po buri iz Vodica u Šepurinu

po prilici slično je kao jedriti po majstralu iz Slatina na Čiovu u Split. Zaista bi to bilo za šalu kad tkogod, jedreći po majstralu iz Slatina u Split, ne bi došao pravo u splitsku luku nego bi »uvatija« Firule i onda odatle »na burtiž« u splitsku luku.)

galijđt — nemiran dječak, nestaško (imenica se upotrebljava i od dragosti); npr.: *Veliki ti je galijot! Udri šibico' po njemu...! Di mi je 'ni* (tj. onaj) *moj galijot!*

izorcāti — dojedriti (doploviti) burtižajući; prebroditi kakvu teškoću ili preboljeti kakvu težu bolest; npr.: *U tom palju* (tj. u tako malom brodu) *po voliko' vitru dobro ste i izorcali! Neću ja 'vo izorcati* (tj. neću preboljeti ovu bolest)!

rīvica — mala lučica (za dvije-tri gajete)

friškác — vjetar srednje jačine što je puhnuo prije koji sat; oguljena i na suncu osušena hobotnica

friškà árija — burno vrijeme

Nājlon je poštěn u snázi, a nepoštěn u úzlju (tj. konop od najlona je jak i siguran, ali uzao s takvim konopom popusti). Izrekom se želi kazati: Kad konopom od najlona vezuješ brod, sidro itd., moraš vezivati čvršćim uzlom nego što radiš konopom od konoplje!

Dunbóko — *ne vidi se dnđ* (izrekom se iskazuje veća dubina)

tremuntanêž — lagani sjeverozapadni vjetar

Góra čarà — Vedri sa sjevera!

Kīdaju se pàhlji z gorè! Sa sjevera bura tjera oblačiće!

kaič — manji brod (pasara ili guc dužine do oko šest metara)

arganēl — konop od 6 do 10 mm debljine

zamuljāti — dignuti mulj u moru na plitkom, tj. zamutiti more muljem; npr.: *Eto, sa' si zamulja pa se ništa ne vidi!*

šuškrāpac — sitna tuča s kišom

šćopicāti — škripjeti u jarbolu. (Kad za vrijeme jedrenja škripi u jarbolu, reknu: *Šćopica! Šćopica!*)

brōd narazāna — brod nakrcan teretom do svoje nosivosti

Išlo je put olóva — nestalo je, propalo je (kao što olovo nestane u morskoj dubini).

Stari Šepurinjani pripovijedaju:

»Ka' smo bili dica, *mamili smo se z bārkami* (tj. igrali smo se brodicama). Svaki o' nas zna je *udīlati bārku* (tj. napraviti brodicu od drva) i učiniti idro na njoj...

Dokle se ne bimo naučili kupati (tj. plivati), s udilanima barkami bimo burtižali ispri' kuće. Lizući na kolinima, rijali smo hi ruko' po ulici i idro je moralo biti puno vitra. Rugali bimo se 'nomu komu bi idro batilo. Rekli bi mu da ne zna burtižati.

Nikima bi brat oli 'tac udila barku da se š njo' mamu.

Ka' smo se naučili kupati (tj. plivati), z barkami smo se mamili kraj morja oli u mulu (tj. seoskoj lučici). *Molavāli smo bārke* (tj. puštali smo brodice) u donjemu mulu, najviše po majstralu... Okrenili bimo timun i nategli oli pomolali konope od idra kako je zapovida vitar i barka je idrila o' je'ne do druge strane mula... Najveseliji je bija 'ni komu bi barka najbolje vatala

(tj. jedrila pod najmanjim kutom prema vjetru). Rugali smo se 'nomu komu bi je vitar izvornija. Rugali bimo se da nije zna namistiti timun oli da je učinija više idro nego ča barka more podniti oli da je (tj. joj) nije stavlja kolumbu da bude štabilija ...

Liti bimo se vozili u *takáču* (tj. u velikom drvenom sudu za otakanje vina), a zamisto vesla vazeli bimo oma' uske daske oli babinu kudilju ... Niki bi o' starih dasak napravili mali kajić (procipe bi zatvorili stupo' o' brnistre oli starima krpami). Gušt je bija ud otomu se voziti ispri' sela i loviti knjeze i spare.

Tac oli dida da bi na' timuniti najprije ka' bi se idrilo u krmu ... Ispaljati brod nije bija ničigov posal nego naš ... Znali smo se penjati uz jarbor kaj majmuni ...

A ka' smo uvatili četrnadest, petnadest oli šesnadest godin, išli bimo liti burtižati u našima brodima ... Nikima bi tac vaj da brod za burtižati, a niki bi je vazeli brez pitati oca (i brez njegova znaja) ... Tako smo se učili odvijati i savijati idro, zadijati i skidati timun, okričati u burtižaju, dolaziti u muja ... I prije soldato (tj. i prije odlaska u vojsku) smo bili pravi mornari ... Znali smo ča je brod, idreje, vitar ...«

Stari Šime ispriповjedio je ovo:

»Bilo je starih gospodaro o' broda ki su u burtižaju da hi more manje prolije, usinjivali brod i nika' doma (tj. jedrenje do Šepurine bi trajalo duže). To bi nami mladima, a i starijima ki su se dobro tendili u idreje, kidalo živce i muku činilo. Jerbo ki je smija ča prigovoriti gospodaru o' broda u njegovu brodu! I ča sa' jedan put učinija? Dâ' sa' gospodaru škatulu o' tobaka i reka mu: „Na, smotaj cigaret, zapali, biće ti lašje!“ Onda je gospodar sta motati cigaret, ja vazeja timun i brod je poletila. Jê proljalo, ali smo letili kaj lastavica ... Timunija sa' do sela i došli smo doma puno prije nego da je on timunija ... Ali meju starima gospodarima o' broda bilo je dosti pravih meštro o' idreja: Mate Ukičev, Ive Gučev, Tome Polušev i toliki drugi ...«

razgâliti (ili raščarâti) — razvedriti, npr. *Stâli smo po' škavo' dokle je razgâlilo*. Čuje se i glagol *progâliti* u značenju *pojavit* se komadić vedroga neba. Tako npr. kad bi se stari ispred kiše sklonili u bunju ili pod škav, tkogod bi rekao: *Pogledaj, je li progâlilo s ke strane!*

zapušiti se — zamaglit

se od kiše; npr.: *Ne odi nider, eto ti kiša, već se zapušija Trbounj* (tj. ne vidi se od kiše selo Tribunj)!

otukováti se — zimi (kad jako ozebu ruke) tući se desnom rukom po lijevom pazuhu a lijevom po gornjem dijelu desne mišice (ili obratno); obično se otukuju ribari ili mornari da tako zagriju ruke kad im one od studeni »zalu-lavu«; jedan stari je rekao: *Je'ne godine u maju u Kornatima smo se otukovali, brijalo je ispo' nohat!*

razlašćiti — rastvoriti; npr.: *Dida bi timunija, a ja sidija ko' njezar. On brižan nije dobro vidija pa ka' bi gljeda refule i morete, razlašćija bi oči. Čini mi se da ga sa' na gljeda' s 'nako razlašćenima očima*. (Čuje se i: *razlašćiti ponistre, razlašćiti vrata*; upotrebljava se i trajni oblik *razlašćivâti*; npr.: *Ne razlašćiji pokaportu!*)

trečâk — mladi mjesec treću večer »posli mine« (tj. poslije mijene), *četvrčâk* je četvrtu večer poslije mijene; npr.: *Večeras je trečâk*. U vezi s večernjim položajem mladoga mjeseca (tj. da li on stoji uspravno ili pak leži) čuje

se izreka na talijanskom: *Luna inpio — marinaio in letto, luna in letto — marinaio inpio* (tj. kad je mjesec uspravan, mornar može mirno spavati; kad je mjesec u vodoravnom položaju, za mornara nema spavanja).

kvàrat — mjesečeva četvrt; npr.: *'Vo je učinilo na kvartu* (tj. vrijeme se je promijenilo kad je bila mjesečeva četvrt) i *vako će ostati sve do užbe* (tj. do punoga mjeseca). *Večeras će učiniti kvarat* (tj. večeras će biti mjesečeva četvrt).

mína šetembrîna — mlad mjesec u rujnu; stari su govorili: *Kakovo je je vrime na mini šetembrini, takovo će vrime pritezati seda' miseci*.

Ka' u zrâku friškâ jûgo, sùtra će biti lipo bâve — kad poslije zalaza sunca jača jugo, sutra će dobro puhati!

skâla — debela i čvrsta daska (duga oko četiri metra i široka od 30 do 40 centimetara) koja služi za most između obale i broda (kad je to potrebno)

brôd pûna kaj skâla — brod je sasvim krcat (tj. brod je pod teretom maksimalno uronuo kao što uroni skala kad pliva i kojoj se tada vidi samo gornja ploha)

izgoriti ili *ispaliti brôd* — izgorjeti paklinu ili boju s oplata broda; stari kalafati su »gorili brod« (tj. »pakâl« na njemu) ovako: ispod broda na škveru postavili bi mnogo suhoga smilja i zapalili ga, vatra bi zahvatila paklinu na oplati i paklina bi gorjela i izgorjela uz gusti dim, a kalafat ju je rašketom strugao i pazio da vatra ne zahvati i oplatu broda (danas se boja s oplate pali plinskom lampom i to često radi sam vlasnik broda). U vezi s paljenjem »gospodar o' broda« je rekao: »Ja sâm izgori' i ispitura' brod, a meštru se javi' za pokalafatati i ako je potriba ča pokrpati (tj. izmijeniti na oplati što je dotrajalo). Prije paljenja valja na višeje misti oštri' lito' (tj. dljetom) sinjati (tj. označiti) *vodènu lîniju* jerbo ako je ne sinjaš, posli ka' izgori pitura (tj. boja) ki će višeje znati kako je stala linija! Posli paljêja valja lipo karto' za lišati dobro očistiti madire i to najprije s oštrijô' karto', a posli je s manje oštro'. Ka' je sve lipo karto' očišćeno i polišano, onda suho' krpo' sve dobro istrti! Posli toga sve ča je povišje vodene linije pomazati ritko' uljeno' pituro' (pravu uljenu pituru razridi s ulje' o' piture)! Ka' se pitura ošuši, kitovati i to čisti' kito', a ka' se kit dobro ošuši, ope karto' sve učiniti lišo-lišo! Onda epe suho' krpo' dobro istrti pušinu (tj. prašinu)! Ka' je to gotovo, na čistu i suhu podlogu dati je'nu ruku prave piture na ulje (višje ne razridene) i ka' se dobro ošuši, dati je'nu ruku oplatina (tj. boje na bazi laka)!... Ča se tiče 'noga dila ča je ispo' vodene linije, posli čiščeja karto' za lišati sve pomnjivo prigljedati, panda pokalafatati i okrpati di je potriba! Posli toga valja štukati kalafatana mista i druga mista ka išču malo štuka, ali sva ta mista di će dojtii štuk valja prije štukavaja pomazati minije' i ka' se minij malo ošuši, onda štukavati! Štuk s oki' se štukaju mista ispo' mora valja učiniti o' kita i o' štuka (tj. prozorskog štuka) i to izmišati pô je'noga pô drugoga. S ovakovi' štuko' ne smi se (tj. ne smije se) štukavati povišje mora! Ka' se sve dobro ošuši, polišati s karto' pa dobro očistiti suho' krpo' i onda sve ča je ispo' vodene linije pomazati minije' i pustiti neka se dobro-dobro ošuši, a onda dati koper (tj. podvodnu boju)! Ako si itros dâ' koper, večeras valja da ti je brod u moru! Najviše 24 ure posli nego si dâ' koper, moraš brod poriniti, jerbo na ariji koper vitri pa se otrov gubi i onda dno lako vata grce... Brod valja goriti svaku pe'-šest godin, a i prije ako pitura ispuca. Ali ako si na dobro

očišćeno i suho drvo dâ' pravu pituru na ulje, neće lako ispucati... Pitura se nikako ne smi mećati na dumidno (tj. vlažno) drvo. Zato se brod pali i pituraje ka' je vrime suho i štabilo, po suncu. Ka' ujutro ima rose, valja čekati da se dobro ošuši. Ako si iša pituravati, podloga ti nije dobro suha, pitura s vrimeno' poskoči (tj. odlijepi se od podloge) pa ispuca i eto ti više štete nego koristi! Bog te slobodija (tj. nikako ne smiješ) pituravati ka' kiša ubada (tj. kad pada gjekoja kap kiše) jerbo će ti se sve pomihuriti (tj. od boje će nastati mjehurići ili plikovi) i ka' se ošuši, sve će ispucati.«

U vezi s pituravanjem broda jedan drugi »gospodar« je rekao: »Ka' pituraješ dno o' broda izvan, ne smi biti u brodu ni kane (tj. ni kapi) vode, jerbo ako brod di súzi (tj. ako gdje propušta koju kap vode), oto misto ne moreš pituravati — mokro je! Zato prije nego naučeš brod na kraj, iznesi iz njega sve ča se more proliti i prije nego si počea pituravati, dobro pospugaj svu vodu ako je ima u brodu, tako da ti dno bude suho-sucho! Ka' mečeš pituru na staru pituru, najprije u sla'koj vodi operi sol ča se nakupila o' mora i ka' se dobro ošuši, pituraj! Nemoj da ti ostaje debela pitura, nego destiraj (tj. razvlači boju) ča moreš više, jerbo debela pitura lašje puca i kroz to di je pukla dojde voda pa drvo gnjija (tj. truli)! Unutra (tj. u unutrašnjosti broda) ti ne smi ostati ni je'no misto golo (tj. bez boje)!

Biće četrdeset-pedeset godin da su u Šepurini počeli mećati pituru na brod. Prije toga su je svi mazali vrući' bläko' oli katramo' i to cilu brod — i izvanka i iznutra, i škvav i kovidure. Kiko' bi pitûro' piturä žoli karóce, mânkule i söhe. Ka' bi kalafât ispaliya brod, prominija bi 'no ča se je moralo prominiti, panda bi je dobro postûpa. Onda bi kimênte (tj. procijepe u koje je nabio stûpu) pomaza paklo' (tj. paklinom). Posli toga priko svega da' bi vrući bläk (Blak je vjerovatno vrst katrana. Trebalo ga je grijati da postane rjeđi i da bi se tako njime mogao vršiti premaz.). Pakâl je kuva u veliko' bruncinu o' gîze, a kîst za mazati učinija bi sâm kalafat oli gospodar o' broda. Vazeja bi koma' kože o' janjca, dobro bi je veza na ščap i eto ti kist! Prije nego bi počea mazati paklo', pljunija bi u bruncin za vi'ti (tj. da vidi) je li pakal gotovo za mazati. Ako bi pljuna u paklu začičala (tj. začvrčila), po tomu je zna da more mazati. Onda bi kist močija u pakal i žvêlto maza kimente ke je postupa. Mora je ra'iti žvelto da mu se od ognja do broda pakal na kistu ne ohladi i ne stvrdne... Ka' je brod bila više stara, posli stûpaja bi je svu izvan pomaza paklo' i onda blak ne bi meća. I kimente na škvavu i po kovidurima posli stupaja pomaza bi paklo'... I za mazati blako' duperu je (tj. upotrebljavao je) kist o' kože o' janjca... Prije voga rata u Šepurini nisu mećali ni koper (tj. podvodnu boju), nego bi gospodar o' broda u mûrku (tj. u talog od maslinova ulja) izmiša sunpora i luga i s oti' bi pomaza dno prije nego bi porinija brod u more. Bija je jedan ki je dno o' broda maza japnjo' (tj. vapnom).«

Evo još nekoliko zabilježaka:

Právi kôper nîka' nîje skûp (tj. prava podvodna boja štiti kobilicu i dno broda od crvotočine i prema tome troškom za koper izbjegava se veći trošak).

Za dječaka koji je počeo sazrijevati u mladića u Šepurini bi figurativno rekli: *Udrija ga Léle kîsto'* (tj. kalafat Lele ga je pomazao svojim kistom, a to znači da su mu počele dlake).

Kakôv je tô mornâr ki nê zna piturâti brôd!

Kad se brod navuče na škver, prvi posao je *istřti* ga, tj. očistiti mu dno »o' grčo i rošine« (pužića i trave). U takvoj prilici npr. »gospodar o' broda« rekne svojemu prijatelju: Pomozi mi istrti brod! Ka' je istaremo, pomoći ću ti kalati mriže! »Prije pedesetak godina Šepurinjeni su trli brod *sparožino*« (tj. oštrom travom koja samoniklo raste na zapuštenom kršu među mediteranskim raslinjem). Uzeli bi rukovet grančica sparožine i njime trli dno broda [zato »prije nego bi naukli brod na kraj, valjalo je pojtii u Tijat (na susjedni otok) ubrati sparožine« (nominativ: sparožina)]. »Istarena mista polivali su bujolima mora i onda bi se vidilo jesu li lipo istarena«. Osim sparožinom dno su »trli« i starom (dotrajalom) domaćom metlom i to pljoštimize. I danas »dno o broda taru« takvom metlom ili oštrom četkom. Više nitko ne upotrebljava sparožinu. Današnja generacija ne shvaća kako su stari mogli u rukama (bez ruka-vice) držati oštru sparožinu i njome snažno »trmâti pó dnu«. »Izgljedalo je da i' je koža na dlanima kaj daska«. Kad bi brod »uvâtila po dnu puno rosine«, rekli bi: »Naresli su je lipi breći!«

Brôd se piturâje najprrije iznútra pa ônda ozgôr (tj. paluba) *pa u zâ'nju izvânka.*

Štûk i pitûra — lîpa figûra! Izreka se upotrebljava u vezi s lijepo pituranim starim brodom. U istom značenju čuje se: *Obúkla bāba rōbu o' svēca!*

fermavâti (prezent: *fermâje' fermâješ...*) — zaustavljati, npr. ako brod s malo većm brzinom dolazi »za kraj«, onda onaj »ki je na škavu« i koji će prvi skočiti na kraj i vezati brod obično rekne »nima ki su na veslima oli 'nomu ki je na sidru«: *Fermâji* (tj. zaustavljaj)! Obično se u takvoj prilici brod *fermâje na sidro* jer se neposredno prije pristajanja *surgâ* (tj. baci sidro). Upotrebljava se i svršeni oblik *fermâti* u značenju zaustaviti i prestati; npr.: *Došli smo ka' je fermala kiša*. Čuju se i povratni oblici *fermâti se* i *fermavâti se*. Npr.: *Da se nismo fermali* (tj. zaustavili) *Za punto', bili bimo došli prije.*

galaizâne brûkve — pocinčani čavli; npr.: *Ni u pajol* (tj. podnicu) *ne smîš zabiti brukvu ka nije galaizana!*

ŕti inpîko — potonuti (kad je riječ o brodu); npr.: *Ka' nismo 'ni put išli inpîko, nečemo višje nika'!*

Oli te čekaju na vëshlima! Ili te čekaju s veslima u rukama! (To u ironiji kažu onomu koji bez potrebe žuri.)

Starac je rekao: »Niki gospodari su prije tiščali rog u brodu i ka' bi se našli u magli, svirili bi u rog.«

U Šepurini se mogu čuti vicevi na račun ljudi koji ne žive uz more. Evo dva takva vica:

Kako je Vlah osta bez srebrenjaka

Iša Šepurinjeni' prije rata iskrcati u Vo'ice Vlaha ki je prodava prajce na školju... Broji Vlah pineze ča je uvatija za prajce i pade mu pedeset dinari — 'nih sebrenih — kroz procip između pajolo u santinu (tj. na dno broda). Vlah uvati muka i reče:

— Padne mi i padne! A pazio sam da mi ne padne!

Šepurinjeni' ga 'tija umiriti i reče mu:

— Palo ti je na dno! — misleći na dno o' broda.

Vlah mu na to odgovori:

— Pa znam! Da kud će, muko moja, nego u dubinu — na dno mora! Eh, propadne mi i propadne!

Vidi ja Šepurinjani' da Vlah misli ča su pajoli da je dno o' broda pa mu reče:

— E, moj prijatelju, more ti je vrag! Ča progUCA, više ne vidiš!

Kako je Vlah fermava brod

Vozija (tj. prevezio) Šepurinjani' Vlaha u selo (tj. Šepurinu). Brod z brivo' došla u muja (tj. lučicu), Šepurinjani' bacija sidro i pomalo se fermaje (tj. zaustavlja) na sidro. Vlah bija na škavu, vidi ja da brod kuří, pristrašija se da će brod smiriti u kraj i ča je učinija? Uvatija se rukami za karòc i svo' snago ga sta uči (tj. vući) sebi za fermati brod. Ud otomu (tj. istovremeno) je gospodar o broda ferma brod na sidro i nisu nijanci (tj. niti) poljubili kraj. Ka' se Vlah iskrcA, veselo zavikne gospodaru o' broda:

— Zahvali meni što ti brod nije udario u obalu... Vidio si kako sam vukao da ga zaustavim... Vrijedio sam ti...

Na to će mu Šepurinjani':

— Drugi put ćemo najti kogakor neka te letrata kako učeš karoc naza' za fermati brod! A onda stavi letrat u svažu (tj. fotografiju uokviri) neka se po tebi drugi uču (tj. uče) kako se fermaje brod!

6. ŠEPURINSKA SALBUNARIJA¹⁴⁷

salbunarija — pjeskarstvo, salbunarstvo (tj. vađenje i prodavanje pijeska iz mora)

badilj — lopata za vađenje pijeska iz mora; *drško o' badilja* (tj. držalo lopate) bilo je dugo do osam metara, a lopata (od željeza) imala je oblik poluelipse (kad se elipsa prepolovi poprečno, ne uzdužno) i s držalom je pravila veoma blagi oštri kut; drško bi se *zabđlo u tulicu* (tj. uvuklo u grlić što je bio sastavni dio lopate), i onda *zabđilo brükvami*; stari *salbunâr* (tj. pjeskar) kaže: »Kovač bi na' skova badilj 'nako kako bimo mu mi zapovidali, a drško bimo učinili sami i to o' vesla, u više komadi. Kalopavali smo hi (tj. sastavljali smo pojedine komade držala) špago' a ne žico' »žica bi na' razbila ruke). Prije ka' je bilo više salbuna i bliže kraja, drško je bilo dugo tri-četiri metra, a posli 'voga rata valjalo je činiti drško i od osa' metri, jerbo nisi moga va'it (tj. vaditi) di si tija, nego di nije zabranjeno. Prije rata bimo stavili drško uz rame i ljuľjali dokle se badilj ukopa u salbun. O' toga ljuľjana bacilo bi na' frku (tj. veliki žulj) na ramenu. Posli rata niki (tj. nitko) više ne ljuľja rameno' nego rukami. Na badilju smo obišno dizali treset (tj. trideset) do četrdeset kili, a diko (tj. katkada) bi se diglo i više. Ka' bi se diglo puno, užali bimo pomoči jedan drugomu pribaciti« (tj. prebaciti punu lopatu pijeska u brod kad bi je pjeskar digao van mora).

iti u salbun — poći vaditi pijesak iz mora; npr.: *Sutra gremo u salbun. Di je Šime? Iša je u salbun.*

glibina — glib (u pijesku); stari salbunar je rekao: »Inžinjer u gradu (tj. Šibeniku) vazeja bi čašu vode i usuja bi malo salbuna. Ako se voda muti, salbun ne valja — ima glibine u njemu. Mi bimo se drugačije osvidočivali ima li glibine u salbunu. Vazeli bimo u šaku malo salbuna i stiskali šaku. Ka' se šaka otvori, a on se ne raspe, nego ostane u komadu kaj tisto, onda je pun glibine i to ti je slab salbun. Aka' si otvoriš šaku pa se on raspe, to je pravi salbun — nima u njemu glibine, ne boj se!«

Stari salbunar Šime ispriповjedio je o svom salbunarskom životu ovo: »Koliko sa' ga izvadija (riječ je o pijesku) ne bi stalo u veliku crikvu (tj. u veću šepurinsku crkvu) — najmanje pet iljad metri (tj. kubičnih metara)! I još sve to iznija u šmuru (tj. mašuru) iz broda! Ča misliš — pet iljad metri salbuna iskopati sa dna mora i digniti na badilju u brod, panda iskrcati iz broda i to sve brez vinča i poprdila (tj. bez dizalice i motora) — sve s ovima, rukami! A di je voziti (tj. veslati) do mista di smo ga vadili, pa ka' napuniš brod, vozi u grad oli 'namo di ga je valjalo iskrcati! Liti bimo se digli na uru poponoču i onda vadi dokle sunce izajde panda na veslo! Idro bi na' po burinu pomoglo do konala (tj. do ulaza u Šibenski kanal), a posli gori uz Konal, uz kurenat o' rike vozi i čepaj se (tj. veslaj i napreži se)! A ka' smo ga posli 'voga rata vozili u Zaton oli Raslinu (sela na Krki), znamo mi najbolje kako na' je bilo! Od Rupe do gori po seda' uri (tj. sedam sati) bimo se puni' brodo' probijali uz korenat! Ne smiš fermati (tj. prestati veslati) ni šekund jerbo ako fermaš, kurenat te vrača na se! Panda ka' si doša gori, vazmi šmur i motiku pa ala iskrcaji! Popodne majštral pa burtižaj iz grada doma! Sutra epe isto! Salbunarija! Pa na 'ni način! Sve na čovikovu snagu! To je bilo za krepati o' truda! Jedan put smo u je'nemu danu četiri broda doveli u Trbounj. Vadili smo ko' Rupe pa je bilo blizu. Ali isto četiri puna broda nava'iti i iskrcati — nije to šala! Ka' smo iskrećali četvrtu brod, donija čovik pri' nas pršuta i biloga kruva! Nečeš virovati — nismo mogli isti o' truda! Da nije bilo 'no malo majštrala, teško bimo bili i doma došli o' truda!«

Govoreći o brodovima u kojima su prevozili pijesak, stari salbunar je rekao: »Naši brodi su obično vozili po pet-šest metri (tj. kubičnih metara). Mi tri čovika bimo napunili brod u tri ure. Diko' (tj. katkada) bimo vadili u dva, a diko' u četiri, ali obišno nas je bilo po tri u svakomu brodu: gospodar i još dva čovika. Posli 'voga rata 'no ča bi se dobilo (tj. zaradilo) dilili smo 'vako: najprije brodu peti dija, a ostalo bimo podilili na je'nake dile. Prije rata su za brod vazimali više. Gospodar je dilija kako je tija. Ki mu je ča moga! Ako nečeš ti pojti š nji', pojti će drugi! Potriba te gonila dojtj do dinara — da priraniš familju!«

Salbunar je rekao i ovo: »Neču nika' zaboraviti ka' smo ga (tj. pijesak) posli voga rata vozili u Raslinu, uz riku — a gladni! Selo je bilo svo popaljeno... Svaki gospodar je doveja (tj. dovezao) nekoliko brodi brezplatno.«

¹ Ovaj naziv sela upotrebljava stanovništvo Prvića, Šibenika i okolice. Na geografskim kartama i službenim pečatima mjesnih ustanova (prijašnjih i današnjih) te u knjigama i novinama susrećemo ove nazive: *Šipurine*, *Sepurina*, *Prvić-Sepurine* i *Prvić-Sepurina*. D. Krsto Stošić u svojoj knjizi *Sela šibenskoga kotara* (Šibenik, 1941) upotrebljava nazive *Prvić-Sepurine* i *Sepurine*, ali na str. 169 i naziv *Sepurina* (»Seljani Sepurine...«). U ovom radu upotrijebljen je narodni naziv: *Sepurina*.

² Današnje selo Srima (koje je uz more) osnovali su doseljenici iz Šipurine.

³ D. Krsto Stošić u gore spomenutoj knjizi na str. 21 piše da su Turci »već 1432. došli na Srimu« i da su neki od njezinih »žitelja utekli u šib. Dolac, na Prvić, u Vodice i Zlarin...«, a na str. 164 spominje da je od najstarijih »žitelja« Šipurine »Ivan Vlaević reč. Mihатов 1546...«

⁴ *Rupa* je predio malo istočno od Tribunja gdje su stari Šepurinjanji izgradili pristanište za svoje brodove.

^{4a} U šepurinskom govoru ne postoje glasovi č i ć (a ni t'), nego umjesto njih postoji glas koji je po fonološkim karakteristikama između č i ć. Taj glas je u ovom radu uvijek označen znakom č.

⁵ Gredice po kojima se brod vuče na kraj.

⁶ Leva je debela poluga od tvrdoga drva, duga tri-četiri metra, s dva-tri zupca pri kraju debljega dijela koji je na vrhu malo plosnat i to na strani suprotnoj od zubaca (leva služi za podizanje i spuštanje broda kad je na kraju).

⁷ Male mreže potegače koje se potežu iz broda.

^{7a} Obitelj Cukrov (Centini) u zadnjim decenijama XIX stoljeća u znatnoj mjeri bave se ribarstvom (uz poljodjstvo).

^{7b} Cukrov Jerko (Mate), Cukrov Ive (Nikole) i još neki.

⁸ Na zgradi Zadržnoga doma u Šepurini je spomen-ploča koju su drugovima minerima iz NOR-a postavile jedinice JRM Srednjega Jadrana. Na spomen-ploči su utisnuta imena palih minera. Dio teksta spomen-ploče glasi: »Djelo hrabrih minera obilježenih ovim spomenom uči će u riznicu pomorske tradicije naših naroda da nadahnjuje pokoljenja kako se voli rođena gruda zemlje svoje i naš prelijepi Jadrani!«

^{8a} Ove sam zapise sastavio prema kazivanju starih Šepurinjana. Najviše sam čuo od umirovljenoga pomorca Šime Kursara pok. Tome (rod. 1906), a nešto od starih vlasnika brodova od kojih gotovo svi više nisu živi (od svih spomenimo Josu Antulov-Fantulina Sipulu i Nikolu Vlahova Mingula. U slučaju da sam pojedino kazivanje u cijelosti čuo od koje druge osobe, onda na odgovarajućem mjestu u ovim Bilješkama i objašnjenjima navodim ime te osobe.

⁹ nesreće ili nezgode

¹⁰ osloniti

¹¹ oprema broda (jedro, konopi i dr.)

^{11a} U šepurinskom govoru imenica brod je u nominativu i akuzativu singulara ženskoga roda.

¹² savjetu

^{12a} druge sokoli

¹³ među otocima, u kanalima (gdje nije otvoreno more)

¹⁴ Od dva komada konopa iste debljine treba napraviti jedan, ali ne vezivanjem nego pletenjem (gdje je konop dotrajao, tu ga se prereže pa »fijunba«).

¹⁵ *Bracijati idro* znači okrenuti jedro s jedne strane na drugu jedreći u krmu. Ali taj izraz se upotrebljava i u slučaju kad sam vjetar neočekivano okrene jedro (npr.: *Ka' idriš ispo' glavica, more ti vitar bracijati idro*) kad se ne jedri u krmu. U istom značenju često se upotrebljava sam glagol *bracijati* (bez riječi idro).

¹⁶ Konop na trokutastom jedru kojim se vezuju krmeni kut jedra za krmenu bitvu ili (iznimno) za katinu.

¹⁷ *Katina* je (ovdje) čvrsta greda koja je ugrađena od jedne do druge strane broda i koja dijeli krmeni dio broda od njegova srednjega dijela.

¹⁸ *Inbroj* je konop kojim se stiska gornji dio jedra kada je potrebno (ponajviše prilikom savijanja). Ako jedro ima dvostruki inbroj, onda se njime može stisnuti veći dio jedra.

¹⁹ Konop kojim se čelo lantine trokutastoga jedra diže ili spušta koliko je potrebno (orce ne vezuju za jarbol).

²⁰ *Požati* znači kormilo okrenuti prema strani na kojoj je poža; požati također znači *okrenuti niz vjetar*.

²¹ Ići na vjetar ili okrenuti pramac prema vjetru

²² jako nagnuti

²³ Deblji (donji) kraj lantine zove se *čelo*, a tanji (gornji) *piljac*.

²⁴ Na šepurinskim brodovima *pokaporta* je otvor na škavu (pramčanoj palubi) ali i pokrivalo za taj otvor. Pokaporte se zovu i velika pokrivala što zatvaraju i veće otvore ili pak sredinu broda. Šepurinski brodovi u pravilu nisu imali velike pokaporte nego samo onu malu na pramcu.

²⁵ puštaš

^{25a} *Brac* je konop na trokutastom jedru kojim se čelo lantine poteže ili pušta u horizontalnoj liniji (puštanjem braca jedro se prazni).

²⁶ ispod visokih brda

²⁷ spreman

²⁸ hrabra čovjeka

²⁹ ide brzo

³⁰ valovi i morska struja

³¹ zahvatiti more stranom broda kad se brod opasno nagne

³² morski val

³³ da ti udari u bok broda

³⁴ veliki morski val

³⁵ Brod je *inprovan* onda kad mu je zbog tereta u prednjemu dijelu pramac uronut u more više nego što je dozvoljeno.

³⁶ kat ti vjetar puše u krmu pod kutom od oko 45 stupnjeva

³⁷ jedro si spustio koliko se najviše može

³⁸ da čelo zakvači

³⁹ Što god je katete jedra od pože do piljca duža, jedro je »više u intaju«.

⁴⁰ može ti pramac ići pod more

⁴¹ s veoma malim dijelom jedra

⁴² tereta

⁴³ kad si u zavjetrini iza otoka

⁴⁴ dok vjetar ne popusti

⁴⁵ Odmjeri dobro i nemoj se prenagli!

⁴⁶ Poluga za kormilo. (Prije je na takvoj poluzi bila rupa u koju bi upala glava, tj. vrh kormila. Prema tome, poluga je sličila na ogromnu iglu i zato je dobila naziv *jagluta*. Na današnjim šepurinskim brodovima rupa je na kormilu i jagluta se uvuče u kormilo.)

⁴⁷ malo napuknutim

⁴⁸ *Šperanca* je veliko sidro (teško 30 ili više kilograma) s dugim, debelim i sigurnim konopom koje su šep. brodovi držali samo za slučaj krajnje potrebe.

⁴⁹ konop za učvršćenje jarbola

⁵⁰ konop kojim se diže i spušta jedro

⁵¹ konop koji drži lantinu uz jarbol

⁵² Kač se kroji jedro

⁵³ Jedro je sastavljeno od fêra (fâša ili trâka) platna. Najduža je fera od piljca do pože, a najkraća je prva, tj. ona do čela od lantine. Ta prva fera ima oblik pravokutnoga trokuta kojemu bi hipotenuza, prema iskustvu, trebalo da bude duga 56 cm. Ako je hipotenuza veća od 56 cm, onda je jedro visoko i opasno za jedrenje po jakomu vjetru, a ako je manja od 56 cm, opet ne valja.

⁵⁴ u lučici

⁵⁵ *glavica o' mula* jest kraj (glava) lukobrana

⁵⁶ dužine konopa

⁵⁷ spustiti jedro

⁵⁸ prepuniti (previše nakrcati)

⁵⁹ nemaju palubu preko cijeloga broda

^{59a} brodski teret

^{59b} podnice

⁶⁰ rebra na dnu broda

⁶¹ Pomične grede od jedne do druge strane broda na kojima stoje podnice.
⁶² Daščica između dva bočna rebra na kojoj počiva žantel (za svaki žantel postoje dva tresca: jedan s jedne, a drugi s druge strane broda).
⁶³ *Madir* je dio oplata broda, zapravo to je u oplati jedna daska od pramca do krme.

⁶⁴ Konop kojim se privezuje brod.

⁶⁵ Pristanišna kolona (od željeza ili kamena) za vezivanje broda.

Do prije dvadesetak godina kod šepurinskoga pristaništa ležao je na zemlji veliki kamen (dug oko 2,5 m, širok oko 1 m, a debeo najmanje 0,5 m). Jedan kraj toga kamena u dužini od pedesetak centimetara bio je veoma lijepo isklesan za pristanišnu kolonu, a ostali dio ostao je onako grub za ugrađivanje u lukobran. To nam govori kako su naši stari pomoću primitivnih tehničkih naprava dovozili ogromne komade kamena pa ih klesali za pristanišne kolone i ugrađivali u bankine svojih lučica. Iz toga ujedno vidimo kako su oni, ugrađivali tako velike i sigurne pristanišne kolone, htjeli biti sigurni i »mirno spati« kad brod privežu za takvu kolonu.

⁶⁶ hrid uz more

^{66a} okolo bitava na brodu

⁶⁷ Konop kojim se priveže brod ne smije biti nategnut nego privjesen (da pravi luk gotovo do mora).

⁶⁸ konop od sidra

⁶⁹ baca sidro

⁷⁰ *Păș* je dužina koju čovjek zahvati raširenih ruku.

⁷¹ *prăvo* (tj. pod kutom od 90 stupnjeva prema rubu pristaništa za koji je brod privezan)

⁷² *Karôc* je produžetak ašte. Pramčani karoc (karoc o' prove) u šepurinskih brodova visok je oko 50 cm, a krmeni (karoc o' krme) do 10 cm. Pramčani karoc služi da se za nj za vrijeme jedrenja zakvači »talja« (tj. kolotura) od braca, a osim toga svijet se prilikom krcanja u brod za karoc uhvati rukom (pogotovu kad su valovi ili kad je velika plima ili pak kad je brod privezan za hrid).

⁷³ za brk (i to onaj s lopaticom)

⁷⁴ *Griplja* je konop od kojega se jedan kraj veže za maru od sidra, a za drugi kraj se veže manal (tj. pluto ili sl.). U slučaju da sidro *zadije*, vukući griplju lako ga je *odaditi*.

⁷⁵ pluto, dobro začepljena kantica i sl.

⁷⁶ dugo drvo

⁷⁷ Željezni obruč promjera oko 25 cm (ili više) koji se obično pravi od šuplje željezne cijevi koja se ispuni olovom.

⁷⁸ zakvači poprijeko (ili se ukrsti u pećini podmorske hridi)

⁷⁹ Trzaj!

⁸⁰ dvije koordinate

⁸¹ bočno

⁸² da toliko ideš prema valovima i vjetru kako bi se nakon toga mogao bez straha pustiti niz valove i vjetar

⁸³ morskoga pauka (kojega su bodlje jako otrovne)

⁸⁴ bočna rebra broda

⁸⁵ od drva koje se duže močilo u moru i zatim dovoljno osušilo

⁸⁶ uska

⁸⁷ produžetak kobilice uz pramac (ašta o' prove) i krmu (ašta o' krme)

⁸⁸ kobilica

⁸⁹ od česmine

⁹⁰ Ne smije puštati (tj. propuštati) ni kap vode.

⁹¹ metalne šipke s narezom i maticama

⁹² što ne rđa

⁹³ vlažno

⁹⁴ teren gdje se navlače brodovi na kraj i vrši njihov remont

⁹⁵ Kad se u Šepurini brod navlači na kraj, skupe se seljani (muškarci i žene) i vuku ga (jer na škveru nema nikakvih tehničkih naprava).

⁹⁶ oštećuješ

⁹⁷ *Šijoleta* je letva (od hrasta ili česmine) koja se ugrađuje na donju plohu kobilice kako se ne bi oštećivala kobilica prilikom navlačenja broda na kraj i nje-

gova porinuća u more. Šijoleta zaštićuje kobilicu od biše (tj. crvotočine); ona do-
traje u nekoliko godina pa se postavlja nova. Šijoletu zovu i *kontrakolumba*.

⁹⁸ *Muli* je oblik množine od imenice *múja*. U šep. govoru *muja* znači lukobran
(veći ili manji), ali i pristanište i lučicu, npr.: *Brod mu je u mulu* (tj. u lučici).
Sutra ćemo popravljati muja (tj. pristanište ili lukobran).

⁹⁹ odbijanje valova od okomite plohe pristaništa

¹⁰⁰ Okomite plohe pristaništa su glatke.

¹⁰¹ ispod nečistoće i vlage

¹⁰² neelastično

¹⁰³ u utrobu broda

¹⁰⁴ bura ispod Vodica (kod Sibenika)

¹⁰⁵ Poslije nevere na gori, tj. sjeveru (takva nevera zove se *podbod* što jugo
zbije oblake na goru i nakon kiše ili snijega bura ih *podbija* natrag).

¹⁰⁶ i u srpnju

¹⁰⁷ slabiti (prestajati)

¹⁰⁸ Poslije tri magle, očekuj buru!

¹⁰⁹ Zimski majstral je jako hladan.

¹¹⁰ zvona iz Prvić-Luke

¹¹¹ jugo traje

¹¹² kad prije svanuća s gornje strane Tijata more šuška

¹¹³ U veljači se često vrijeme mijenja.

¹¹⁴ Kad dođe Svijećnica (2. veljače), nema više zime, ali već sutrašnji dan (3.
veljače) demantira takvu tvrdnju.

¹¹⁵ Kakvo je vrijeme na dan 2. prosinca, takvo će vrijeme biti pretežno u nared-
nih četrdeset i osam dana.

^{115a} Kakvo je vrijeme 4. travnja, pretežno takvo će vrijeme biti u narednih
četvdeset dana.

¹¹⁶ I u ožujku ima studeni.

¹¹⁷ *Pulentada* je jak jugozapadni vjetar.

¹¹⁸ štipavac (škorpion)

¹¹⁹ Past će ti mnogo kiše u brod.

¹²⁰ odmah poslije 10. kolovoza

¹²¹ Teško je biti mornar!

¹²² mjerenja (tj. takmičenja)

¹²³ tj. popravke, boju i dr.

¹²⁴ tj. brod mora biti stabilan u vjetru

¹²⁵ Pusti, neka posao teče, samo kad se time ne pravi šteta!

^{125a} Kazivanje Tome Cukrova pok. Marka o svojem djedu Gušti (ovo će biti
tiskano u knjizi o folkloru otočkih sela šibenske okolice).

¹²⁶ To je vjerojatno bila pojava duge kad je jak reful zadimio (a sunce grijalo
s protivne strane).

¹²⁷ potopi

^{127a} Kazivanje Šime Kursara pok. Tome (rod. 1906).

¹²⁸ Potezali smo mrežu migavicu.

¹²⁹ Zima je i zlo bi bilo kad bi nas bura zatvorila na nenapučenom otoku.

¹³⁰ *Lancanavati se znači uz vjetar vući brod lancanom* (dugim i jakim kono-
pom) s kraja. Dok jedni s kraja »potežu« brod, oni što su u brodu veslaju ili se
upiru veslima da brod ne udari u kraj ili kakvu hrid. Brod se lancanaje onda kad
je zbog jakoga vjetra veoma teško ili nemoguće burtižati.

¹³¹ kao ljusku

¹³² Stariji svijet u Šepurini pripovijeda da u moru živi morski mede koji je
sličan čovjeku (neki kažu da je sličan foki). Njime plaše djecu kad su neposlušna.
Ove dvije priče zabilježio sam prema kazivanju pok. Ive Antića pok. Pave (koji
je rođen krajem prošloga stoljeća).

¹³³ pretrči iz polja preko žala kao vihor

^{133a} Pripovijedanja sam zabilježio prema kazivanju Mare Kursar ud. Ante (rod.
1888).

¹³⁴ Svaka moreta (tj. val) nas je prolila.

^{134a} Ovo »povidaje« sam ovdje unio da se vidi kako su naše stare otočke žene
u teškim časovima svoga života nalazile utjehu u mislima na more.

^{134b} Ovo je doživljaj Šime Grubelića pok. Petra (rođ. 1909).

¹³⁵ potkopalo nam pramac

^{135a} Ovaj svoj doživljaj ispriповjedio mi je Antić Ive pok. Pave.

¹³⁶ Zagrabili smo more cijelom lijevom stranom broda.

¹³⁷ pred berbu grožđa

^{137a} Ove pogadalice sam zabilježio prema kazivanju Mare Kursar ud. Ante (rođ. 1888).

¹³⁸ trči

¹³⁹ morete (tj. morski valovi)

¹⁴⁰ brod

¹⁴¹ sidro

¹⁴² galeb

¹⁴³ bodlje (bodljike)

¹⁴⁴ vještice

¹⁴⁵ morski pauk

^{145a} Vidi »Čak. rič« br. 2/1972, str. 149: *izajti ili uvatiti u burtižaju.*

¹⁴⁶ Vidi »Čak. rič« br. 2/1972, str. 147: *iti na vitar.*

¹⁴⁷ »Salbunarijom« se između dva rata bavilo nekoliko šepurinskih »gospodaro o' brodo«. To je u Šepurini početak bavljenja »salbunarijom« kao glavnim zanimanjem. Brodovi su im bili tipa gajete »na vesla i na idra« (koje su koristili i u poljodjelstvu). Težaci su »išli u salbunare« zbog teškoga gospodarskoga položaja vinogradara između dva rata.

Sve ove zabilješke o »salbunariji« zapisane su prema kazivanju staroga pomorca i pjeskara Šime Kursara pok. Tome.